ÖMKi

Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet
Research Institute of Organic Agriculture | Forschungsinstitut für biologischen Landbau

PARTNER OF FIBL SWITZERLAND

Az ökológiai gazdálkodás hazai helyzete - Trendek és kitörési pontok

PROGRAM | ÖSSZEFOGLALÓK

Szent István Egyetem, 2012. február 2.

Előszó

Az ökológiai gazdálkodási mozgalmak nemzetközi ernyőszervezete, az IFOAM meghatározása szerint az ökológiai gazdálkodás a talajok és az élővilág épségének, valamint az emberek egészségének megőrzését célzó termelési rendszer. Természetes folyamatokon alapul és kerüli a káros hatású anyagok alkalmazását. Az ökológiai gazdálkodás ötvözi a hagyományt, a tudományos kutatást és az innovációt. Így törekszik a környezet megóvására, és – a társadalmi, gazdasági szempontokat is figyelembe véve – az egészséges életformát elősegítő mezőgazdaság és élelmiszeripar megteremtésére.

Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKi) Közhasznú Nonprofit Kft. 2011-ben jött létre, azzal a céllal, hogy kutatás-fejlesztési, szaktanácsadási és ismeretterjesztő tevékenységével, továbbá szakmai rendezvényeivel előmozdítsa a hazai biogazdálkodási ágazat fejlődését. Célunk, hogy alkalmazott kutatásainkkal hidat ácsoljunk a tudomány világa és az ökológiai gazdálkodás gyakorlata között. Programjaink során lehetőséget biztosítunk a tehetséges fiatal kutatók számára, hogy az ökológiai gazdálkodás területén végezzék tudományos munkájukat, az ökogazdálkodás számára releváns témából szerezzenek tudományos fokozatot. Hálózatot szervezünk a kísérletezésre fogékony biogazdák részére, hogy együtt keressünk megoldásokat az ökológiai gazdálkodásuk gyakorlati problémáira. Hiteles tájékoztatást biztosítunk az ökológiai termékekről a fogyasztók felé. Elősegítjük a magyar biomozgalom szereplőinek együttműködését, a demokratikus, átlátható és éppen ezért sikeres hazai bioágazat megteremtését.

Az ÖMKi létrejöttét a nemzetközileg elismert svájci Forschungsinstitut für biologischen Landbau (FiBL) és az ökológiai gazdálkodás iránt elkötelezett Pancivis Alapítvány szakmai és anyagi támogatása tette lehetővé.

Ön az ÖMKi első konferencia kiadványát tartja most a kezében. *Az ökológiai gazdálkodás hazai helyzete – Trendek és kitörési pontok* című rendezvény célja az ágazat fejlődése szempontjából kulcsfontosságú, vagy éppen az ökológiai gazdálkodás magyarországi térnyerését hátráltató kérdések megvitatása és a pozitív változáshoz szükséges teendők, konkrét cselekvési irányok megfogalmazása. A meghívott előadók a szakma legmagasabb szintű képviselői úgy a szakpolitika, mint a társadalmi- és a gazdaszervezetek, a két akkreditált ellenőrző szervezet és a témával kiemelten foglalkozó tudományos műhelyek részéről.

A konferencia regisztrált résztvevőinek száma meghaladja a 350-et, tevékenységi körei pedig lefedik az ágazat valamennyi részterületét. Ez a minden várakozást fölülmúló, széleskörű érdeklődés nemcsak a rendezvény jelentőségét növeli, de azt is bizonyítja, hogy az ökológiai gazdálkodás ma már hazánkban sem marginális kérdés. Nem csak egy szűk, alternatív gondolkodású kör különcsége. Az ökológiai gazdálkodás ma már világviszonylatban, és örömmel mondhatjuk, hogy hazánkban is, széles társadalmi rétegek érdeklődésére tart számot. A természeti erőforrások szűkössé válásával, a fenntartható és egészségmegőrző termelés iránti igény növekedésével az ökológiai gazdálkodás különlegességből egyre inkább fő csapásiránnyá válik. A fogyasztók részéről egyre erősebb a támogatottsága, és a szakpolitika is megalapozottan tűzi ki előmozdítását a vidékfejlesztés stratégiai céljai közé.

Bízom benne, hogy a konferencia hozzásegíti a résztvevőket ahhoz, hogy képet alkossanak a magyar biogazdálkodás jelenlegi helyzetéről, és a tanácskozások alapján megfogalmazhatjuk közösen az ökológiai gazdálkodás hazai térnyeréséhez szükséges legfontosabb kutatás-fejlesztési és cselekvési irányokat!

Gödöllő, 2012. február 2.

Dr. Drexler Dóra
Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet ügyvezetője

PROGRAM

9:00-10:00 REGISZTRÁCIÓ az Aulában

PLENÁRIS ÜLÉS I.

10:00-10:10 **Köszöntés és bevezetés** – Dr. Drexler Dóra, az ÖMKi ügyvezetője

10:10-10:20 **Köszöntés a FiBL Svájc részéről** – Dr. Urs Niggli, a FiBL Svájc igazgatója

10:20-10:40 **Megnyitó előadás** – Dr. Fazekas Sándor, Vidékfejlesztési Miniszter, a rendezvény fővédnöke

10:40-10:55 **A biogazdálkodás és a biotermékek helye a médiában és a kereskedelemben** – Frühwald Ferenc, a BioHolMi magazin főszerkesztője, az ÖMKi Felügyelő Bizottságának elnöke

10:55-11:10 **A szürkemarha szerepe és lehetőségei a hazai ökológiai hústermelésben** – Gera István, Magyar Szürke Szarvasmarhát Tenyésztők Egyesülete ügyvezetője és Dr. Szalay István, a Kisállattenyésztési Kutatóintézet és Génmegőrzési Koordinációs Központ igazgatója

11:10-11:25 **A tájfajták potenciális jelentősége a hazai ökológiai növénytermesztés számára** – Ponicsánné Gyovai Ágnes, tudományos munkatárs, Dr. Holly László, a Növényi Diverzitás Központ igazgatója

11:25-11:45 **Kerekasztal-beszélgetés, kérdések és válaszok**

11:45-12:00 KÁVÉSZÜNET

PLENÁRIS ÜLÉS II.

12:00-12:15 **A biotermékek marketingje, kutatási eredmények és kitörési pontok** – Dr. Lehota József, a SZIE Marketing Intézet igazgatója

12:15-12:30 **Az ökológiai gazdálkodás helyzete és fejlesztési lehetőségei a Magyar Biokultúra Szövetség és a Magyar Ökogazdálkodók Szövetsége szemszögéből** – Czeller Gábor, a Magyar Biokultúra Szövetség elnöke és a Magyar Ökogazdálkodók Szövetsége alelnöke

12:30-12:45 **A hazai ökogazdálkodás és a biokultúra válsága, a kilábalás lehetséges útjai** – Dr. Solti Gábor a Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért elnöke és a Kárpát-medencei Ökogazdálkodók Szövetsége elnöke

12:45-13:00 **Az ökológiai gazdálkodás kutatás-fejlesztése a Budapesti Corvinus Egyetem Ökológiai és Fenntartható Gazdálkodási Rendszerek Tanszékén** – Dr. Radics László, a BCE Ökológiai és Fenntartható Gazdálkodási Rendszerek Tanszék tanszékvezetője

13:00-13:20 **Kerekasztal-beszélgetés, kérdések és válaszok**

13:20-14:20 EBÉDSZÜNET – Állófogadás az Aulában

PLENÁRIS ÜLÉS III.

14:20-14:35 **Eredmények és fejlesztési lehetőségek a hazai ökológiai gazdálkodás területén a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. szemszögéből nézve** – Dr. Roszík Péter, a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. ügyvezetője

14:35-14:50 **A hazai bioágazat fejlődését akadályozó és elősegítő tényezők a Hungária Öko Garancia Kft. szemszögéből** – Kovács Dóra, a Hungária Öko Garancia Kft. ügyvezetője

14:50-15:00 **Kérdések és válaszok**

SZEKCIÓ ÜLÉSEK

15:00-16:30 **Szakmai műhelymunka, a közös állásfoglalás előkészítése**

- **Oktatási, kutatási és szaktanácsadási szekció** (Rektori Díszterem)
  Moderátorok: Papp Orsolya és Földi Mihály, ÖMKi
- **Ökológiai szaporítóanyagok szekció** (I. előadóterem)
  Moderátorok: Dr. Illyés Eszter, ÖMKi és Bela Györgyi, ESSRG
- **Ökológiai termékek értékesítése és marketingje** (Aula)
  Moderátorok: Frühwald Ferenc, BioHolmi és ÖMKi és Tarnai Mária, ÖMKi

16:30-16:45 KÁVÉSZÜNET

PLENÁRIS ÜLÉS IV.

16:45-17:15 **A szekciók moderátorai bemutatják a tanácskozások eredményeit. Kérdések és válaszok.**

KONKLÚZIÓK

17:15- 17:30 **Összefoglalás, javaslat egy közös állásfoglalásra és annak elfogadására. A konferencia lezárása, tájékoztatás a következő lépésekről.** – Dr. Drexler Dóra, ÖMKi

A szekciók részletes programja (15:00-16:30)

ÖKOLÓGIAI VETŐMAGOK ÉS SZAPORÍTÓANYAGOK SZEKCIÓ

Helyszín: I. előadó
Moderátorok: Dr. Illyés Eszter (ÖMKi) és Bela Györgyi (ESSRG)
Összefoglaló: A jó minőségű szaporítóanyag elengedhetetlen feltétele az ökológiai gazdálkodásnak. A megfelelő vetőmagokhoz és szaporítóanyagokhoz való hozzájutás gyakran nem is olyan egyszerű dolog. A helyben termelt vetőmagok és szaporítóanyagok és a helyi feltételekhez leginkább illő fajták használatát számos jogszabály és adminisztrációs akadály nehezítheti. A szekció – a résztvevők bevonásával – arra keresi a választ, miként lehetne javítani a jelenlegi helyzeten. Hogyan segíthető elő, hogy a biogazdálkodás számára megfelelő mennyiségű és minőségű, illetve megfelelően változatos szaporítóanyag álljon rendelkezésre? A szekció során megszólalnak a kérdéskörben érintett hazai szereplők, így a jelenlévők többféle szemponttal találkozhatnak.
Kérdések: **1. Hogyan segíthető elő, hogy a biogazdálkodás számára megfelelő mennyiségű és minőségű, és megfelelően változatos öko-szaporítóanyag álljon rendelkezésre?**
2. Milyen, a szaporítóanyagokat érintő szabályozásra és minősítési rendszerekre lenne szükség ahhoz, hogy a változatos szaporítóanyagok engedélyezetten hozzáférhetővé váljanak a gazdálkodók számára?

Szekció program:

15:00-15:10 Szekció bevezető hozzászólás – **Bela Györgyi** (ESSRG)
15:10-15:55 Felkért hozzászólások 5-5 perc terjedelemben:
Dr. Korbuly János, osztályvezető, Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal, Szőlő-Gyümölcs Szaporítóanyag Felügyeleti Osztály
Dr. Kovács Géza, tudományos főmunkatárs, MTA Agrártudományi Kutatóközpont Mezőgazdasági Intézet, Génmegőrzési és Organikus Nemesítési Osztály
Dr. Rózsás Attila, ügyvezető igazgató, SzentesiMag Kft.
Siku Szabolcs, vezető ellenőr, Biokontroll Hungária Nonprofit Kft.
Marton Ferenc, ügyvezető igazgató, Rédei Kertimag Vetőmagkereskedelmi Zrt.
Kiss László, biogazdálkodó, Évkerék Ökotanya
Kovács Gergely, biogazdálkodó, Két Kuvik Biogazdaság
Kiss Csilla, Védegylet
Dr. Illyés Eszter, kutatási szakreferens, Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet
15:55-16:25 Eszmecsere
16:25-16:30 A szekció összefoglalása – **Dr. Illyés Eszter** (ÖMKi)

OKTATÁSI, KUTATÁSI ÉS SZAKTANÁCSADÁSI SZEKCIÓ

Helyszín: Rektori díszterem
Moderátorok: Papp Orsolya és Földi Mihály (ÖMKi)
Összefoglaló: A termelési ágazatok fejlődése szempontjából fontosak az alkalmazott tudományos kutatások, hisz eredményeik kapcsán jut új és korszerű információkhoz a gyakorlat. Az ökológiai gazdálkodás ugyan világszerte dinamikusan fejlődő ágazat, de hazánkban egyelőre nem épült ki hozzá széleskörű gyakorlat-központú tudományos kutatási háttér. A külföldön egyre szélesebb körben folytatott, ill. a hazánkban eleddig megvalósuló öko-kutatások eredményei nem hasznosulnak kellően a gazdálkodóknál, illetve a gazdálkodók problémafelvetései sem feltétlenül jutnak el a kutatást végző szakemberekhez. A szekció az elmélet és a gyakorlat közötti távolság okait kívánja feltárni és a problémákra adható megoldási javaslatok kidolgozására törekszik. A szekciómunkában először a felkért hozzászólók fejtik ki álláspontjukat, majd a résztvevők számára is lehetőség nyílik a hozzászólásra.
Kérdések: **1. Hogyan tehető hatékonyabbá a kommunikáció az ökológiai gazdálkodással kapcsolatos tudományos kutatások és a biogazdálkodási gyakorlat között?**
2. Hogyan segíthető elő, hogy a tudományos eredmények és a tudományos intézmények által felhalmozott, alkalmazott szakismeretek pragmatikus formában, megfelelő kommunikációs csatornákon keresztül eljussanak a gazdálkodókhoz?
3. Milyen, a szaktanácsadást érintő intézményi/szervezeti keretekre, fejlesztésre lenne szükség ahhoz, hogy biztosítani lehessen a színvonalas ökológiai gazdálkodáshoz szükséges ismeretek, tapasztalatok széleskörű átadását, terjesztését és gyakorlatba való átültetését?

Szekció program:

15:00-15:10 Szekció bevezető hozzászólás – **Papp Orsolya**

15:10-15:50 Felkért hozzászólások 5-5 perc terjedelemben:
Dr. Szőke Lajos, főiskolai tanár, Kecskeméti Főiskola, Kertészeti Főiskolai Kar, Gyümölcs- és Szőlőtermesztési Intézet
Dr. Ujj Apolka, tanszéki mérnök, Szent István Egyetem, Növénytermesztési Intézet
Dr. Kőváriné Bartha Ágnes, elnök, Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara
Dr. Lucskai Attila, ökogazdálkodási szakreferens, Vidékfejlesztési Minisztérium
László Gyula, ügyvezető igazgató, Biocont Magyarország Biológiai Növényvédelmi Kft.
Allacherné Szépkuthy Katalin, ellenőr, Hungária Öko Garancia Kft.
Tóth István, szaktanácsadási és informatikai osztályvezető, VKSZI
Földi Mihály, kutatási szakreferens, Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet

15:50-16:25 Eszmecsere

16:25-16:30 A szekció összefoglalása – **Papp Orsolya** (ÖMKi)

ÖKOLÓGIAI TERMÉKEK ÉRTÉKESÍTÉSE ÉS MARKETINGJE

Helyszín: Aula

Moderátorok: Frühwald Ferenc (BioHolmi és ÖMKi) és Tarnai Mária (ÖMKi)

Összefoglaló: A biotermékek piaci részesedése ma Magyarországon csekély, a hazai termékek túlnyomó része alacsony feldolgozottsági fokon exportálásra kerül, míg a magyarországi üzletekben az import bioáru dominál. A szekcióban azt fogjuk körüljárni, hogy hogyan növelhetnénk a hazai biotermékek fogyasztását, és miképp javíthatnánk a magyar bioágazat piaci helyzetét. Megvizsgáljuk a legfontosabb tényezőket, amik kritikusak a biotermékek szempontjából (ár, hozzáférhetőség, minőség, vevői bizalom, hiányos ismeretek, marketing, választék), és megkísérlünk lehetséges megoldásokat is felvázolni. A szekcióvezető bevezetőjére a felkért hozzászólók reagálnak majd néhány percben, majd a hallgatóságé a szó.

Kérdések:
1. Milyen szerepe van a biotermékek piaci teljesítményében az alábbi jellemzőknek: ár, hozzáférhetőség, minőség, vevői bizalom, hiányos ismeretek, marketing, választék?
2. Kik azok, akik a fenti jellemzőkkel kapcsolatosan hozzá tudnának járulni a javuláshoz?
3. Milyen megoldási lépések lehetségesek?

Szekció program:

15:00-15:10 Szekció bevezető hozzászólás – **Frühwald Ferenc**

15:10-15:40 Felkért hozzászólások 5-5 perc terjedelemben:
Boda Mihály, titkár, Magyar Ökogazdálkodók Szövetsége
Dr. Lehota József, intézetigazgató, SZIE Marketing Intézet
Nagy Gyuláné, elnök, Bioudvar Közhasznú Egyesület
Novákné Gergely Vera, ügyvezető igazgató, MediLine Üzletház Kft.
Pintér József, ügyvezető igazgató, Bio Sétány
Szabó-Galiba Csaba, ügyvezető, Biologistic Kft.

15:40-16:25 Eszmecsere

16:25-16:30 A szekció összefoglalása – **Frühwald Ferenc** (BioHolmi és ÖMKi)

ÖSSZEFOGLALÓK

Megnyitó előadás

Dr. Fazekas Sándor
Vidékfejlesztési Miniszter
a rendezvény fővédnöke

Tisztelt Olvasó!

Az ökológiai gazdálkodás elkötelezettjeinek nem kell bizonygatnom, hogy a Kárpát-medence egy természeti csoda, aminek természetesen az ember is része, az itt élő népek és nemzetiségek, műveltségével, termelési hagyományaival együtt. Nemcsak az ökológiai rendszereknek kell jól működniük ahhoz, hogy ez a csoda érvényre juthasson. Nekünk is szorosan együtt kell működnünk egymással és a természettel.

A Kárpát-medence természeti erőforrásainak gazdagsága azt indokolná, hogy Magyarország ott legyen Európa élvonalában a kiváló minőségű, magas szinten feldolgozott biotermékeivel. A számok, az eredmények sajnos messze elmaradnak a lehetőségeinktől. Az EU-s csatlakozás óta Magyarországon, az ökogazdálkodási területek nagysága nem változik, hozzávetőleg 122 ezer és 145 ezer hektár között mozog.

Meggyőződésem, hogy csak összefogással és párbeszéddel találunk megnyugtató választ a hazai biogazdálkodás jövőjére; csak úgy, ha összehangoljuk az ágazat szakterületeit, beleértve a tájékoztatást, a szemléletformálást is.

Az agrárkormányzat határozott szándéka, hogy kiemeljük a kátyúba ragadt szekeret, és céltámogatásokkal növeljük azoknak a mezőgazdasági területeknek a nagyságát, amelyeken biogazdálkodást folytatnak a termelők, a gazdák.

A 10 évre szóló Nemzeti Vidékstratégia kiemelt célja a sokszínű, életképes agrártermelés, ezen belül az ökológiai mezőgazdaság fejlesztése, ami szervesen illeszkedik átfogó vidékfejlesztési politikánkba. Magyarországnak többfunkciós mezőgazdaságra van szüksége. Úgy kell a környezettel és a tájjal gazdálkodnunk; értékes, szermaradvány-mentes, egészséges és biztonságos élelmiszereket termelnünk, hogy közben megőrizzük a talajainkat, az ivóvízbázisainkat, az élővilágot, a tájat és benne az embert, közösségeit és kultúráját.

A világban tapasztalható növekvő élelmiszerigény miatt nagy jövő vár a Magyarországon előállított minőségi élelmiszerekre a világpiacokon. Az egészséges, ízletes élelmiszer fogalma elválaszthatatlan az ökológiai gazdálkodástól. Válasszuk ezt az utat, mert egy élhetőbb és gyarapodó Magyarországhoz vezet!

Kutatás és szaktanácsadás a mezőgazdaság és az élelmezés fenntartható fejlődéséért

Urs Niggli
Forschungsinstitut für biologischen Landbau (FiBL), 5070 Frick
www.fibl.org, urs.niggli@fibl.org

Bevezetés

A konvencionális mezőgazdaság „manapság egyszerűen már nem a legjobb választás. A kutatók nagy része ma már elismeri az **agrárökológia** pozitív hatásait az élelmiszertermelésre, a szegénység csökkentésére és a klímaváltozás mérséklésére. A véges erőforrások világában ilyen stratégiákra van szükségünk." Így szól az ENSZ különleges megbízottja, Olivier De Schutter ajánlása az élelmiszerhez való jogról.[1]

Az ökológiai mezőgazdaság ilyen agrár-ökológiai művelési mód. Világszerte 1,6 millió gazdálkodó gyakorolja, akik közül 1,3 millióan a fejlődő országokban élnek.[2] Az **ökológiai gazdálkodás ma még kis ágazat**. Világviszonylatban a 37 millió hektár minősített ökológiai terület az összes mezőgazdasági terület szűk 1%-át teszi ki. Az EU országaiban az ökoterületek aránya átlagban 5,1%. Ausztria tartja a világcsúcsot, mert a mezőgazdasági területeinek 19%-a bio-minősítésű. Svájcban 11%, Magyarországon pedig a legújabb adatok alapján mintegy 2% az ökoterületek aránya.

Az agrártermeléstől az ökoszisztéma-gazdálkodásig

Az ökoszisztémák központi szerepet játszanak az agrár-ökológiai stratégiákban, melyeket a világ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete a FAO, és más nemzetközi szervezetek is egyre jobban hangsúlyoznak.[3] Így például elmondhatjuk, hogy a biogazdálkodók a termékeny, élő, számtalan mikroorganizmus és állat által benépesített talajt hasznosítják a terméshozam növelésére. Ugyanez áll fenn a felszín feletti biodiverzitás esetében is (gondoljunk itt a sövényekre, extenzív rétekre, vadvirágos sorközökre, és a ragadozó és parazitáló rovarokra stb.)

Míg a gazdálkodók a mezőgazdasági multik reklámaiban „termék-managerek", addig a biogazdálkodót inkább „**ökoszisztéma-managernek**" lehetne definiálni. Kevesebb trágyát, növényvédőszert és abraktakarmányt vásárol a gazdaságába, és éppen ezért sokkal erősebben függ a gazdasága természetes erőforrásaitól. Folyamatosan ezeket gondozza és sokasítja. A biogazdálkodás szabályrendszere nem más, mint egy komplex csomag olyan tevékenységekből, melyek garantálják: a szerves anyagok és tápanyagok zárt körforgását a növénytermesztés és az állatok között, a nagy változatosságot a földeken a különböző kultúrnövények folytonos váltakozása által, a kíméletes biológiai beavatkozások nyomán kialakuló változatos gyomtársulások, rovarok, gombák és más állatok által, és végső soron a talajtermékenység és a növényi nitrogén által, amely a zöldtrágyázásból és a pillangósvirágúak termesztéséből ered.

Az előbb felvázoltak **az ökológiai gazdálkodás alapjának** tekinthetők. Ezen kívül a biogazdálkodók is hasznosítják a mezőgazdaságban tapasztalható általános agrár-technológiai fejlődést. Ez alatt a teljes földművelési technológia fejlődését értjük, kezdve az adatbázisok és az Internet által támogatott egyéni döntés-elősegítő eszközöktől, a növénynemesítés terén elért nagy eredményekig, ide értve a

[1] Az "Agro-ecology and the right to food" című jelentés a következő címen érhető el: http://www2.ohchr.org/english/issues/food/docs/A-HRC-16-49.pdf

[2] Willer, H. és Kilcher, L. (szerk.) (2012) The world of Organic Agriculture. Statistics and emerging trends 2012. Report published by IFOAM and FiBL.

[3] http://www.millenniumassessment.org vagy http://www.agassessment.org/

károkozók elleni rezisztenciát is, a javított, víztakarékos öntözőrendszereket és az üvegházak klímaszabályozását, a jobb raktározási technikákat, és még sok mást.

A biogazdálkodás ökológiai fölénye
A konvencionális és a bio mezőgazdaság hatásairól Európában és az USA-ban készített számtalan összehasonlító tanulmány alátámasztja, hogy a biogazdálkodás szignifikánsan pozitív hatással van a növény- és állatvilágra. Az ökológiai gazdálkodás átlagon felüli előnyökkel jár a madarak, ragadozó rovarok, pókok, talajlakó szervezetek és a szántóföldi növényvilág számára. Metaelemzések kimutatták, hogy az ökológiai művelésű területeken átlagosan 50%-kal több egyed és 30%-kal több faj fordul elő.[4]

A biogazdálkodás javítja a talaj termékenységét is. A világszerte ismert DOK terepi tartamkísérlet szerint, amely 1977 óta hasonlítja össze Svájcban a konvencionális, az integrált, az ökológiai és a biodinamikus szántóföldi növénytermesztést, a biogazdálkodásban a talaj termékenysége (a földigiliszták tömege és fajszáma, a mikrobiális biomassza és a mikroorganizmusok enzimtevékenysége) jelentősen nőtt.[5]

A talajtermékenység javulásával általában a talaj humusztartalmának növekedése is együtt jár. A humuszképződés nagyon hatékony a légkör üvegházhatású szén-dioxidjának (CO_2) kivonása és tárolása szempontjából. A FiBL 74 tudományos terepi kísérletet vizsgált meg a világ minden tájáról, és megállapította, hogy a biotalajok a konvencionálisokkal összevetve átlagosan 5 tonnával több elemi szenet kötöttek meg hektáronként, ami 20 tonna CO_2-nak felel meg.

A kutatás és a szaktanácsadás fontos az ökológiai gazdálkodás innovációjához
A biogazdálkodás dinamikus fejlődése az erős kutatástól és a biogazdákkal való szoros együttműködéstől függ. Ezért végez a FiBL már 38 éve működő gazdaságokban folyó alkalmazott kísérleti kutatásokat a növénytermesztés, növényvédelem, fajtavizsgálat, talajművelés, fajtaspecifikus állattartás és takarmányozás, megelőző állategészségügy, állattenyésztés, valamint az élelmiszer-minőség és a szocio-ökonómia területein.

A svájci FiBL-nél 135 tudományos és technikai munkatárs dolgozik, Németországban 20, Ausztriában 15 a munkatársak száma. A három FiBL jogilag és pénzügyileg teljesen független partnerszervezetként szoros szakmai együttműködésben dolgozik. A FiBL egy közhasznú magánszervezet, melyet közcélú és magánforrásokból egyaránt finanszíroznak, és amely teljes mértékben elkötelezett a biogazdálkodás eszméi iránt.

2010 óta a liechtensteini Pancivis Alapítvány finanszírozza a FiBL egyik projektjét, melynek célja, hogy támogassa a magyarországi biokutatást. A Pancivis Alapítvány támogatni szeretné az ökológiai szempontok megjelenését és az állampolgárok aktív részvételét a társadalmi reformokban, és úgy látja, hogy a természetvédelmen és a biogazdálkodáson keresztül ezt kiválóan elő tudja segíteni. A FiBL a magyar projekt szakmai tanácsadásáért felelős, és számtalan szakértőjével szükség esetén rendelkezésre áll. Hogy a biogazdálkodással kapcsolatos kutatások támogatását megvalósítsuk, megalapítottuk az ÖMKi-t, amelynek magyar felügyelő bizottsága van, és csapatát Dr. Drexler Dóra vezeti. Így megvalósulhatott az ÖMKi tevékenységeinek maximális függetlensége és a magyar szereplőkkel való szoros együttműködés.

---

[4] Hole, D.G., A.J. Perkins, J.D. Wilson, I.H. Alexander, P.V. Grice és A.D. Evans (2005): Does organic farming benefit biodiversity? Biological Conservation, 122, pp. 113-130.

[5] Mäder, P., Fließbach, A., Dubois, D., Gunst, L., Fried, P., Niggli, U. (2002): Soil fertility and biodiversity in organic farming. Science 296, pp. 1694–1697.

A biogazdálkodás és a biotermékek helye a médiában és a kereskedelemben

Frühwald Ferenc
BioHolMi Ökomagazin
ÖMKi Felügyelő Bizottság

Kezdetek

Már a cím is időrendi sorrendben helyezi el a két kategóriát. Valóban, évekig csak a médiában létezett a bio. Kereskedelemben még nem.
1981-ben a Mezőgazdasági Könyvkiadó megjelentette a bio irodalom első, máig meghatározó alapművét, Alwin Seifert professzor „Kertészkedés mérgek nélkül" című könyvét. Ezt követte még ugyanebben az évben a Kertészet-Szőlészet c. szaklap „Biokertművelés" c. rovata, amelynek szerzői között megtalálhatjuk a későbbi biomozgalom fő szereplőit.
Ennek olvasói bázisán jött létre a Biokultúra Klub, a későbbi Biokultúra Egyesület törzse. Havi hírlevele az első, rendszeres, hiteles bio hírmondó. A Biokultúra Klub az információcserén kívül a belső, intern cserekereskedelem első kezdeményeit jelentette. A tagok egymás között cserélték el feleslegeiket, illetve féltve őrzött tájfajtáik szaporítóanyagait.

A biotermék kereskedelem megindulása 1985-ben, a Natura Gt. és a Csabaflóra szerződés export programjával kezdődött, amely a klasszikus gyarmatáru kereskedelem mintáit követte. A termékek holland piacra irányultak, holland kereskedők, holland szaktanácsadók és holland ellenőrző szervezet közreműködésével. A hazai – zömében TSZ és Állami gazdaság – termelőknek még fogalmuk sem volt, mit és miért csinálnak, de a tisztességes felár okán ennek ellenére a rendszer működött. A termékek kizárólag tőzsdecikkekből álltak: gabonafélék, olajos magvak, kapásnövények. Ez a szerkezeti modell, a piaci szereplők változása és felkészültségük nagyfokú növekedése mellett ma is meghatározó a hazai biogazdálkodásban.

A hazai belső kereskedelem első csíráit zsebkendőnyi méretű kis bioboltok megjelenése jelentette már 1992-ben (Ökoszerviz, Galgafarm). Árukínálatuk a Biokultúra Egyesület tagjainak, illetve a Galgafarm termelőbázisának terményeiből, zöldség-gyümölcsökből, tej- és pékáruból állt. Kiegészítve némi importtal, az akkori bürokratikus nehézségek ellenére.

30 év után

Média:
<u>Kizárólag bioval foglalkozó rendszeres kiadványok</u>
A korábbi bázison továbbélő, fejlődő kiadványok közül szakmai szempontból a legjelentősebb **a Biokultúra Újság**, amely kéthavi megjelenésével és 32 oldalas terjedelmével a kis-és középvállalkozások számára hiteles információforrás. Csekély mértékben, de a laikus hobbikertészek számára is tartogat gyakorlati útmutatást. Terjesztése belterjes, a Biokontroll által ellenőrzött szervezetekhez közvetlen postázással jut el. Példányszáma alacsony, ehhez a körhöz illeszkedik. Ára 1000 Ft. Újságstandi terjesztéssel is próbálkoztak, kevés sikerrel.
A Biokontroll Tudományos folyóirat negyedévi periodika, igényes tudományos szakcikkekkel, profik és döntéshozók számára. 1000 példányban készül, részben direkt terjesztésben, részben előfizetéssel. Ára 1000 Ft.
BioHolMi ökomagazin ingyenes terjesztésű havi kiadvány 16 oldalon. Kizárólag bio információkkal és kizárólag bio tárgyú hirdetésekkel. 10-15 000 példányban megjelenő igényes kivitelű közönséglap. Fő célja a fogyasztók meggyőzése, hiteles tájékoztatása, új termékek bemutatása, szubjektív tesztelése érzékszervi alapon.

Bioporta tematikus számok 16 oldalon. Teljes körűen feldolgozza az adott terület elméleti és gyakorlati tudnivalóit. Biogazdáknak és fogyasztóknak egyaránt ajánlott színvonalas kiadvány, 2012-től a Biokultúra Újság mellékleteként jelenik meg, de önállóan is előfizethető.

SWOT Analízis:

- **Gyengeségek**:
  Pénzes kiadványoknál a csekély példányszám, tagsági- vagy VIP rendszerben történő terjesztés, alacsony hatékonyság, körön belüli „egymásnak beszélés", valós problémák szemérmes kezelése.
- **Erősségek**:
  Szakmai hitelesség, pontos információk, erős tudatformáló hatás, érdekképviselet.
- **Lehetőségek**:
  Máshol hozzá nem férhető információk szélesebb körű terjesztése, szakmán belüli információáramlás javítása.
- **Veszélyek**:
  Pénzes kiadványok esetében az önreklám hiánya következtében megmaradó alacsony példányszám, belterjesség, szélesebb körű érdeklődés hiánya, marginalizálódás. Ingyenes kiadványoknál alapvető anyagi forráshiány, a szakma eltartó képességének hiánya. Tőkeerős médiumok torzító és elnyomó hatása.

<u>Bioval részben foglalkozó kiadványok</u>

Biotrend, Zöld Újság, Természetgyógyászat, Ideál, Elixír, Diéta&Fitness stb. Női magazinok, ezoterikus kiadványok, wellness kiadványok (részarányt tekintve azért van köztük különbség). Online webáruházak információs menüpontjai.

SWOT Analízis:

- **Gyengeségek**:
  Erősen trendkövető, ugyanakkor trendképző attitűd. Szenzációhajhászatra való hajlam, áltudományos irányzatok is, a bio mibenlétének felszínes ismerete, reklámpiac általi erős befolyásoltság.
- **Erősségek**:
  Nagy példányszám, vonzó külalak, professzionális gárda, jó tollú újságírók.
- **Lehetőségek**:
  Bővelkedő anyagi lehetőségek, nyereményakciók, online támogatás, professzionális tudatalakítás
- **Veszélyek**:
  A bio torzított megjelenítése, összemosás a vegetárius, fogyókúrás, ezoterikus hókusz-pókusz jelenségekkel. Nagy példányszám és komoly olvasói kötődés következtében a felsorolt gyengeségek erősítése, terjesztése.

Média és kereskedelem kapcsolata

A médiumok fogyasztás ösztönző hatása kifejezett. Részben a kiadványok egyéni jellegéből fakadó életmód modellek terjesztésével, részben, mint reklámhordozó, a továbbított reklámüzenetek tartalmával. Éppen ezért a médiumok különösen felelősek a bio hiteles megjelenítéséért. Az eddig tapasztalt eredmények legalább is vegyesek. Az előző hatásvizsgálat részletesen feltárja az okokat. A nyomtatott sajtót – főként a fiatalabb korosztály körében – egyre inkább éles versenyre készteti az online információhordozók egyre gyarapodó választéka. Médiumok online verziói, közösségi

portálok, az ezeken a fórumokon megjelenő információk interaktivitása: kommentek, blogok, az információk lájkolása stb. A szabadság ugyanakkor az információk ellenőrizhetetlenségének is tág teret enged.

Biotermékek helye a kereskedelemben

A relatív elszegényedés egyre növekvő kört szorít ki a biotermék fogyasztásba való bekapcsolódás lehetőségéből. A biotermékek iránti – kétségkívül növekvő – igény is elsődlegesen az olcsóbb, alapélelmiszerekre terjed ki (tejtermékek, zöldség-gyümölcs, pékáruk).
Az áruházláncok legtöbbjében megjelentek a biotermékek, ám kínálatuk csekély. Zöldség-gyümölcs esetében szinte kizárólag a Spar csoport kínál alapszintű választékot, azt is osztrák importból. Korábban a Cora is próbálkozott zöldség-gyümölcs szortimenttel, de mára ez esetlegessé vált, gyakorlatilag meg is szűnt.
Tejtermékek esetében biztatóbb a helyzet, ráadásul itt jelentős hazai kínálat is megjelent a Naszálytej részéről (Spar, Tesco, Auchan, Cora, CBA).
A szárazáruk és kozmetikumok esetében a DM számít piacvezetőnek a becsült forgalom alapján, de a Müller is szépen fejlődik. Az említett láncok azonban javarészt import termékeket forgalmaznak, kinti anyavállalatuk támogatásával, melynek következménye, hogy jóval alacsonyabb áron képesek termékeiket polcra helyezni, mint a kisebb bioboltok.
A fogyasztói meggyőzés szempontjából káros folyamat, hogy az ún. bioboltok elenyésző kivétele jelent valóban bioboltot. A legtöbbjük a kétségkívül jelen lévő biotermék választék mellett jóval több úgynevezett natúr, reform terméket kínál (ami ugyanúgy vegyszeres eredetű, mint az egyéb, általános élelmiszerek. Ezenkívül tömegével kínálják a különféle táplálék kiegészítő (precízebben szólva étrend kiegészítő) készítményeket, és sok más áltudományos hókusz-pókusz árut.
A sajtó fentebb említett vegyes típusú elemei ezeket a kétes termékeket azzal hirdetik, hogy „keresse a bioboltokban", ahol amúgy biotermékeket is árulnak. Na már most, amennyiben a hókusz-pókusz nem hat, (mert miért is hatna?) a vevő a biotermékkel szemben is bizalmatlan lesz, gondolván, az is csak humbug.
Kizárólag valódi bioterméket elenyészően kevés üzlet kínál. Ilyenek az ellenőrzött ökopiacok, a Mammut üzletközpontban a Biosétány üzlet, a József körúti Biocsemege. Vidéken ismereteink szerint egy sincs.
Amúgy a bioboltok kínálatát továbbra is az import biotermékek határozzák meg. Arányuk 55-70%-ra tehető.
Ugyanez fordítva is igaz: a hazai előállítású biotermékek 80-58%-a exportpiacon kerül értékesítésre. Ezek között azonban lámpással kell keresni feldolgozott termékeket. A szárítmányok és a fagyasztott áru kivételével zömük alapanyag vagy takarmány.
Ez a szegényes és elmaradott hazai feldolgozóipar számlájára írható, mely jelenleg nem képes felvenni a versenyt minőségben a Nyugat-európai biokésztermék feldolgozóipar színvonalával.
A hazai biokereskedelem meglehetősen dezorganizált. Párhuzamos forrásokból érkezik a bio import: gyári képviselők útján és külföldi nagykereskedők közvetítésével. Gyakran ez utóbbi alacsonyabb beszerzési árat jelent a mennyiségi engedmények alapján.
Merthogy kis ország a miénk, és még kisebb a hajlandóság a biotermékek fogyasztására. Megtévesztő statisztikák több százalékos fogyasztási arányt vizionálnak, holott a valóság szerint a biotermékek kereskedelmi részesedése ezrelékekben is alig mérhető. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy adatszolgáltatás a biotermékek hazai forgalmáról egyszerűen nem létezik.

A forgalom megoszlása értékesítési csatornák szerint (becslés)

Hipermarket-szupermarket: 60%
Specializált boltok: 20%
Online: 6-7%
Farm eladás: 2-3%
Ökopiacok, vásárok, rendezvények: 6-10%

A biohoz szorosan kapcsolódó életmódváltás következtében a natúrkozmetikumok, öko mosó- és tisztítószerek piaca folyamatosan nő. Ezen a téren is rengeteg a fogalmi zűrzavar.
A hazai turizmus fejlődésében még mindig elenyésző a biogazdaságok szerepe. Bioétterem szinte alig van egy-kettő, és ahol van, ott is Cola, Fanta és licencsörök szerepelnek az étlapon. Jó hír viszont, hogy a kitűnő hazai bioborok már általában be vannak listázva.

A jelenlegi helyzet okai, változásának feltételei

Okok
Minden lózunggal ellentétben a bio import jó minőségű, tehát nem bezúduló külföldi szemét, de drága. Gyakran 30-40%-kal drágább egy adott termék itt, mint Bécsben, vagy Münchenben.
A hazai feldolgozott termékek köre rendkívül szűk, minősége gyakran elmarad az elvárttól. Az ár-érték hányados magas. Technológiai hiányosságok, elavult termelőeszközök, sokszor szegényes csomagolás jellemzi a hazai biofeldolgozás kísérleteit.
A jó minőségű és bő választékú ökopiaci kínálat árai a szélesebb közönség számára megfizethetetlenek. Sajnálatos módon a forgalom erősen a kisgyermekek és a betegek táplálására korlátozódik.

Megoldási lehetőségek

- Fokozott átállási szubvenció új területek bevonására (második pillér, indirekt támogatás)
- Ellenőrzési díj kompenzáció
- Technológiai transzfer nemzetközi együttműködés keretében
- A már átállt területek további támogatása helyett erőteljes marketingtámogatás, fogyasztói ismeretterjesztés támogatása, ösztönzése – magyarul piacépítési támogatás
- Közérdekű reklámkampány (általános és szezonális)
- Export piacra jutás hatékony ösztönzése (a régió sereghajtójává váltunk)
- Nemzeti akcióterv kihirdetése (a szomszédok némelyikében vagy tíz éve már létezik), szigorú megvalósítása

Lukács evangéliumában olvashatjuk Jézus szavait: „Az aratnivaló sok, de a munkás kevés. Kérjétek hát az aratás Urát, küldjön munkásokat aratásába”.

Csak remélni tudjuk, hogy az ilyen és ehhez hasonló konferenciák hatására megszaporodik majd a munkások száma, akkor is, ha sajnos még nem jött el az aratás ideje. Először vetnünk kell!

A szürkemarha szerepe és lehetőségei a hazai ökológiai hústermelésben

Gera István
Magyar Szürke Szarvasmarhát Tenyésztők Egyesülete

A szürkemarha, mint „nemzeti kincs" tenyésztésében számos állami tulajdonú intézmény, nemzeti park, nagyvállalkozó és számtalan magángazda együttesen vesz részt. Takarmányozásában a legtöbb helyen ősgyepek szerepelnek, mellyel a nemzeti parkok területeinek legeredményesebb környezet-karbantartójává vált. Jó partnere a táj kultúr-állapotban tartásának, de a régi magyar kultúrnövény-fajták is gyakran szerepelnek kiegészítő étrendjében.
Elmondható róla, hogy valamennyi hazai szarvasmarhafajta között a leginkább szaporaságával tűnt ki. Létszámát az elmúlt évtizedekben meghúszszorozta s a jövőben az egyik legreményteljesebb piaci meghatározója lehet a hungarikumként kínálható magyar termékek sorának.

Az egyesület számos szakmai tevékenysége közül elsősorban a törzskönyvezéssel törődik legtöbbet, de e tevékenységéből eredően a legalkalmasabb intézmény a fajtához kötődő minőség igazolására is. Érdekes módon ezt a minőséget már a középkorban felfedezte Európa.
Erről egy mohácsi vész-korabeli, 1526-ból ránk maradt augsburgi áruvédelmi rendelet tanúskodik, amely szerint *„ha magyar marhát vágtak, egyidejűleg más fajták vágása tilos volt, nehogy silány és olcsó helyi marha húsát csempésszék a mészárosok a magyar marha húsa közé".* A hajdani mészárosok azért értékelték nagyra a magyar vágómarhát, mert *„a hosszú út megtétele után sem veszített minőségéből, ára pedig mindenkor harmadával magasabb volt minden más marha húsánál".*
Bár fél évezred után, ma a minőségtanúsítványok korát éljük Európában, mégsem lehetünk mindenkor biztonságban azzal kapcsolatban, hogy mi kerül az asztalunkra. Míg Európa fogékony és kritikus a fogyasztás minősége terén, addig nálunk erről nem beszélhetünk. Annyi marhahúst eszünk, mint halat, s mindkettő mélyen az egészségesnek mondható táplálkozás szintje alatt marad. Oka tradicionális örökségünk, a szegénységből eredő fogyasztási szokásokban kezdődik, melyen sokat változtathatna a hazai termékek reklámozása, de a tudatos fogyasztásra nevelés is.
Hazánkban először a bio-minősítés volt az, amely minőségi feltételeket fogalmazott meg a bio-marhahússal szemben, és egyben annak ellenőrzéséről is gondoskodott. Az ökológiai gazdálkodás és állatitermék-előállítás feltételeként igényelt elkülönített vágás felidézi az egykori, fent idézett augsburgi áruvédelmi rendeletet.

Magyarországon a bio-marhahús termelés feltételeinek a szürkemarha tartási igénye felelne meg a legjobban, hiszen az állatállomány nagyobb része nemzeti parki területeken legel. Érdekes módon azonban a hazai ökológiai támogatásban részesülő területeken gazdálkodó tagjaink nem lelkesednek a szürkemarha bio-minősítésért, mert az nem kifizetődő számukra. Míg a növénytermesztésben a bio-termelésből származó, reálisan elérhető felár 30-40%-kal magasabb a hagyományos termelésű termékek árainál, addig az egyetlen komoly bio- minősítésű piacon, a HIPP bébitápszer értékesítésben a szürkemarha, mint állati biotermék, a legjobb esetben is csupán 10%-kos értékesítési ártöbblettel tud a hagyományos piachoz képest érvényesülni. Természetesen ebben kritikusan megfogalmazódik, hogy nagyobb odafigyelést, többletmunkát és a hízlalásban a méregdrága bio-takarmányt nem ellensúlyozza semmi. A természet áldásából betelelő 300 kg-os borjak tavaszra, bio-abrak hiányában 200 kg-osra fogynak le. A biotermelésben a termelés biztonságát meghatározó eljárások (pl. ráhizlalás) nem alkalmazható, az előírások szigorúak, így az ágazat a nagyon „kitett" a feltételeknek. A felsoroltakon kívül, legfőképpen a jól fizető piacok hiányában, a bio-marhahús előállítása ma nem rentábilis.

Tudnivaló az is, hogy amióta az egységes európai rendelkezés értelmében „borjú" kategóriába sorolt állat legfeljebb 8 hónapos lehet, a lassú fejlődésű szürkemarha borjú ökológiai minősítésben való

értékesítésének jövedelmezősége tovább romlott. Ez a 8 hónapban maximalizált, a „borjú" meghatározásra használható kor a modern fajtákra, istállózott és abraktakarmányozott körülményekre lett megállapítva. Ennek következtében a természetes gyepvegetációra, mint takarmányra alapozott fajtánknak arányosan, a 10-12 hónapos kor lenne optimális maximális borjú életkor meghatározás. Ennek hiányában éppen már gazdaságos értékesítés lehetőségét ígérő időszaktól estek el az ökológiai szürkemarha-tenyésztők.

A török piac fellendülése a marhatartás egészére kedvezően hatott, de szinte eltörölte a bio-piac már amúgy is vitatott árfölényét. Ez a piac a szürkemarhát nem vásárolja meg, az európai marhafelvásárlókhoz hasonlóan. Idehaza - a relatív húshiánynak köszönhetően -, biztonságosabb vágóhídi kereslet jelent meg a szürkemarhahús iránt, azonban csak a hazai, meglehetősen alacsony, a tejelő marha által diktált árakon. Mára a génrezerv támogatásban nem részesülő szürkemarhát tartó gazdáink a fajta-keresztezésben és a béranyaságban nagyobb fantáziát látnak, mint az ökotermelésben termelt bio-szürkemarha húsban, sőt némely nemzeti park a gazdaságtalan termelése miatt megszabadult az állataitól, melyek külföldre történő értékesítése már megkezdődött.

A fejlődő idegenforgalom reményt nyújtana a szürkemarha delikát piacának, hiszen az ősgyepeken lassan felnövő állatok zamatos húsa elnyerné az ide látogató turisták elismerését.
A pörköltünknek párja nincs. Jelenleg azonban az egyesület önkéntes húscímkézésén kívül semmi sem garantálja, hogy a fogyasztóhoz valóban a mi fajtánk jut el, s hazánkban az önkéntesség ritka. Az ENAR-adatbázis nem hivatott és alkalmatlan is a fajtát szavatolni, pedig a szürkemarhának nem kell több mint, hogy megbízhatóan önmaga legyen! **Már létezik olyan új,** *(DNS-re kidolgozott)* **ellenőrzési módszer, mely a fajta pontos kimutatására alkalmas. Ez azonban a hatóság** *(MGSzH)* **ellenőrzéseként történő bevezetése nélkül, csak tájékoztató jellegű információkat adhat, és nem képes hatékonyan szolgálni az eredetvédelem érdekeit. Ez annak fényében szomorú, hogy jelenleg az éttermi kínálatban étlapon szereplő szürkemarha étkeknek és bolti termékeknek csupán egyharmada valódi.**

A fenti tapasztalatok miatt az egyesületünk a tanúsítvány és védjegyeztetésre helyezte az utóbbi években a hangsúlyt. A származásellenőrzéssel megalapozott törzskönyvből igazoljuk a fajta húsának eredetiségét, mely a piac helyszínén a húsvásárláskor, de a termékeken feltüntetve is, egyszerű mobiltelefonon váltott SMS-üzenetben tudatja a fogyasztóval a fajtaigazolást, az állat korát, felnevelésének helyét, a vágás idejét stb. A rendszer öt éve üzemel és védett logóval jelzi a fajta termékeit.

Hét éves munka lezárásaképpen, múlt év decemberében - a hazai húsok között elsőként, **- földrajzi árujelzőt,** azaz uniós védjegyet kapott **„a magyar szürkemarha hús"**. Ez a kék-sárga védjegy tanúsítja Európában is, hogy nagy múltú, különleges termék a magyar szürke húsa. Az uniós jog nem a fajtát, hanem az abból készült termékeket védi. Az oltalmat az 1300/2011/EU számú végrehajtási rendelete biztosítja. Ez a jogszabály védelmet jelent valamennyi tagállamban a visszaélések ellen.
A földrajzi árujelzés a legmagasabb szintű oltalom, amely ma Európában elérhető. A védjegy a mezőgazdasági termékek földrajzi elhelyezkedését hivatott rögzíteni, ezzel garantálva azok eredetét. Célja, hogy segítse a mezőgazdaság, a helyi termékek sokszínűségének és egyediségének megőrzését. Eszköz arra, hogy a földrajzi árujelzővel ellátott termékek piaci értéke növekedjen, ezzel párhuzamosan a visszaélésektől megvédje a „késztermékét", esetünkben a magyar szürke húst, sőt a belőle készült termékeket is. A védelemre szükségünk is van, hiszen a hamisítás piacromboló hatása a becsapott fogyasztók elpártolása következtében felbecsülhetetlen.

A földrajzi árujelző alkalmazása hazánkban még nem kiforrott. Meg kellene előzni, hogy a kék-sárga védjegyet igénybevevő tenyésztőknek minden további hatósági ellenőrzés csak bosszúságot okozzon, vagyis legyen korrekt és gazdabarát az ellenőrzése. A földrajzi árujelző használata az unióban előny,

félő azonban, hogy a hazai bevezetésében a gazdák keresztellenőrzési rendszerében a várható összeadódó pontrendszerű szankciók és fiskális ellenőrzések miatt, annak használata ma még nem vonzó, sőt hátrányos lesz. Ami az unióban esetenként 20%-os többlet-értékesítési előny, *(pl. Olaszországban),* az idehaza rémes rizikó, s a tenyésztők emiatt nem élnek majd a lehetőséggel.

A földrajzi árujelző nem jelent gyors megoldást a fajta értékesítési problémáira. Önmagában ez csupán egy logó. A bejegyzés után is a gazdák feladata marad az értékesítés, a piacra kerülés gondja. A pecsét nem fogja egyik napról a másikra megemelni a tőkehús árát, és nem lesz tőle egy csapásra elfogadottabb, vagy keresettebb a magyar szürkemarha hús a piacon. Hosszú távú felvilágosítás és reklámtevékenység szükséges ahhoz, hogy a védjegy itthon is „marketing" értékké váljon. Ez pedig nem csupán az egyesület feladata. A megkapott védjegy birtokában reméljük, hogy az Agrár Marketing Centrum hosszú idő után újra támogatni fogja az egyesület munkáját, a szürkemarha hús piacra kerülését, piaci jelenlétét, hiszen az állami szerepvállalás, csak úgy, mint a bor marketing esetében, elengedhetetlen az őshonos fajták fellendítéséhez. A földrajzi árujelző oltalom csak akkor hatékony, ha a tenyésztők között elterjed a használata, a turizmusban és a piacon pedig nem csak a tudatos fogyasztók ritka táborában válik keresetté az ilyen jelöléssel ellátott termék. Ezt a marketing értéket valamennyi kiváló hungarikum esetén a szaktárca irányításával, valamennyi piaci szereplőnek együtt kell megteremteni!

Javaslatunk, a fenti helyzetkép elemzésével, hogy valamennyi nemzeti park kötelezve vagy ösztönözve legyen arra, hogy elöl járjon az ökológiai gazdálkodás jó példájának terjesztésében. Vagyongazdálkodásába hatékonyan illessze be az öko-piacra való értékesítés célját. A nemzeti parkokban remélhető ugyanis viszonylagos hatékonysággal az ökogazdálkodásra való áttérés megvalósítása a rövidebb áttérési idő miatt, de szintén ott várható el az átlagosnál koncentráltabb fellépés a piackeresés érdekében az állami háttérrel felruházott, nagyobb felkészültségű szakemberektől.

Megkezdődött a határon túli erős kiviteli érdeklődés. Elvárnánk, hogy a marhaútlevelek kiadása előtt a hatóság *(MGSzH - ENAR)* mindenkor egyeztessen az egyesülettel a kivinni szándékozott egyedekről, mert csak a tenyésztő szervezet tudja az állatok minőségét eldönteni, hogy génritkaság, azaz nemzeti kincs, vagy csupán *„szürkének látszó állat"* hagyja el az országot. Arról nem is beszélve, hogy az élő állatok exportja korlátozandó, amennyiben Magyarország a szürkemarhából nemzeti összefogással nemzeti terméket, azaz hungarikumot remél…

Az őshonos fajták stratégiájának sürgető igénye a Kisállattenyésztési Kutatóintézet és Génmegőrzési Koordinációs Központ (KÁTKI) koordináló szerepe révén az Őshonos Génerőforrás Bizottságának képviseletében 2011 decemberében összehívott értekezletén végre először megfogalmazódott. Ez a fórum ígéretes arra vonatkozóan, hogy az ökológiai gazdálkodás számára potenciálisan illeszkedő fajtákat biztonsággal tudja képviselni. A fórum megerősítésével és a koordináló intézet érdekérvényesítő szerepének a szaktárca általi hathatós elismerésével remélhető, hogy az évek óta el nem intézhető és gazdáinkat, *(de szervezetünket is)* hátrányosan érintő és megváltoztathatatlannak nyilvánított ügyekben hatékony változást reméljünk.

Az Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (NFA) részéről az állami területek hosszú távú bérleteinek kialakításában szerezhető többletpontok érvényesítését javasoljuk a jelenleginél nagyobb mértékben elismerni. Annak jelenlegi mértéke nem meghatározó sem az őshonos fajtákra sem az ökológiai gazdálkodásra nézve!*(Javasoljuk további, hogy a Darányi Ignác Programban a jövőben pl. a területhez rendelt állategységek kialakításánál az őshonos fajták speciális igényei legyenek figyelembe véve).*

Az ökológiai gazdálkodás lényegesen több gépi- (illetve adott esetben kézi) munkaerőigénnyel, mert a területet természetes módszerrel kell kultúrállapotban tartani. Az ökogazdálkodók, amennyiben

szürkemarhát tartanak, számítanának az állam által támogatott, kifejezetten ilyen körök számára igénybe vehető, lassúbb visszafizetésű, számukra kedvezményesebb gépvásárlási lehetőségekre. Az ellenőrzött ökológiai gazdálkodási rendszerbe bejelentkezett termelőket ne az agrár-környezetgazdálkodási programban vállalt öt év kényszere, hanem az ésszerűen remélt és reálisan elvárható haszon vezérelje.

Elvárjuk, hogy az őshonos stratégiában érvényesüljön - a hatóságok által is elismert módon - az őshonos állattartók presztízse. Magyarországon elvárható, hogy **a hazai fajták tartói, tenyésztő szervezetei, ne behatárolva, többletadminisztrációra kárhoztatva, az elmúlt évtizedekben sokszor a hatóságok előtt megtűrtként, utolsó mohikánként kezelve, hanem előnyt élvezve érezhessék megbecsülésüket!**

A tájfajták potenciális jelentősége a hazai ökológiai növénytermesztés számára

Ponicsánné Gyovai Ágnes, Dr. Holly László, Kollár Zsuzsanna, Simon Attila
Növényi Diverzitás Központ

A Növényi Diverzitás Központ (NÖDIK) alaptevékenységének leglényegesebb eleme a hazai szántóföldi és zöldségnövény génbanki feladatok ellátása. A teljes körű génbanki tevékenység a tartós tároláson túlmenően kiterjed a géntartalékok gyűjtésére, felszaporítására, leíró és értékelő vizsgálatára, dokumentálására és közreadására. A nemzetközi egyezmények (CBD, 1992 és FAO, 2001) alapján hozzáférhető génforrások a hazai ökológiai gazdálkodás számára olyan alapanyagokat jelentenek, melyek közvetett vagy közvetlen hasznosításával a fenntartható mezőgazdaság kritériumainak megfelelő termékek állíthatók elő.

A NÖDIK génforrás gyűjteménye

A Növényi Diverzitás Központban közel 50 ezer unikális tételt őrzünk, mely tételek 360 nemzetség 1103 fajába tartoznak. A rendelkezésre álló génforrások változatos csoportokra oszthatók, és ugyanúgy megtalálhatók benne külföldi és hazai gyűjtőutak során szerzett tételek, mint a magcserével hozzánk került anyagok. A gyűjtemény hamarosan bővül a Pannon Magbank projekt kapcsán, amely a Pannon biogeográfiai régió vadon élő edényes növényeinek ex-situ magbankban történő megőrzését szolgálja. A begyűjtésre kerülő fajok között a mezőgazdaság számára potenciális értéket jelentő kultúrnövény vad rokon fajokat is találunk.

A NÖDIK gyűjteményében a következő típusú génforrások találhatók meg:

- Tájfajták és ökotípusok;
- Köztermesztésből kiszorult régi nemesített fajták;
- Kultúrnövények vadon élő ősi típusainak és rokonainak populációi;
- Más forrásokból nem beszerezhető külföldi génforrások;
- Speciális tulajdonságokkal rendelkező törzsek és vonalak, ill. klónok;
- Azonosított géneket hordozó genotípusok.

A tájfajták, régi nemesítésű fajták extenzív körülmények között alakultak ki, így általában alkalmasak ökológiai termesztésben való használatra, míg vannak olyan génforrások is, melyek további nemesítések alapanyagaiként hasznosíthatók.

1. táblázat: A NÖDIK által fenntartott unikális tételek megoszlása növénycsoportonként és tárolási módonként (2012. januári állapot)

Hasznosítási csoport	Aktív tároló	In vitro	Tenyészkert	Összesen
Gabonafélék	20.460			20.460
Maghüvelyesek	9.970			9.970
Zöldségnövények	7.542		124	7.666
Ipari növények	2.945			2.945
Takarmánypillangósok	2.718			2.718
Fűfélék	2.268			2.268
Egyéb	1.437	542	46	2.025
Összesen	47.340	542	170	**48.052**

A hasznosítási csoportokon belül a gabonák aránya kiemelkedően magas. Az ökológiai gazdálkodásban, az ökológiai termékeket fogyasztók igényeihez igazodva nem csupán búza, hanem más, speciális étkezési szerepet betöltő gabona fajok termesztése is előtérbe kerülhet (pl. hajdina, amaránt stb.). Nagy lehetőségeket rejt magában a közel tízezer maghüvelyes tétel is. A zöldségnövények között találunk olyan fajokat, tételeket, melyek elsősorban friss fogyasztásra hasznosíthatóak, de vannak feldolgozott (így nagyobb hozzáadott értékű) formában értékesíthető termék előállítására alkalmas tételek is. Az ökológiai állattartás számára, takarmányként számításba jöhetnek nagyrészt elfeledett takarmánypillangósok is, melyek másfelől a talajerő utánpótlásban is nagy szerepet kaphatnak.

Mit kínálhatnak a tájfajták?

A tájfajták a tudományos módszereket alkalmazó növénynemesítés kezdete óta fontos kiindulási alapanyagot és génforrásokat jelentettek. A kultúrnövények körében kialakult formagazdagság jelentős részben az eltérő ökológiai feltételekből, termesztői és felhasználói igényekből adódó hatásokkal magyarázható. A változó mértékű és irányú génáramlás és szelekció eredményeként nagyszámú helyi populáció alakult ki a növénytermesztés elmúlt évszázadai alatt.

A helyileg fenntartott és termesztett fajták egyik csoportját a történelmi tájfajták, tájfajta alakkörök alkotják. Ezek egy-egy vidék tájtermesztésének jellegzetes fajtái voltak, és sok esetben jelentőségük a mai napig megmaradt változatlan vagy javított (szelektált) változataik köztermesztése révén. Ilyenek például a Tiszavidéki búza, a Körösvidéki lucerna, a Nagydobosi sütőtök, a Tiborszállási kender, a Makói hagyma, a Hajdúsági és Vecsési káposzta, a Szegedi, Boldogi és Kalocsai fűszerpaprika, a Cecei, Bogyiszlói és Hatvani zöldpaprika, a Fóti paradicsom és a változatos szabadelvirágzású kukoricafajták. A történelmi tájfajtákon túlmenően nagyszámú helyi populáció és változat is kialakult, melyek eredete sokszor visszavezethető a termesztésből már kiszorult, régi nemesített fajtákra, vagy évtizedekkel ezelőtt behozott külföldi populációkra.

Közvetlen hasznosítás

A génbankban őrzött anyagok, a tájfajták több olyan tulajdonsággal is rendelkezhetnek, melyek alkalmassá teszik őket az ökológiai gazdálkodásban való közvetlen használatra. A tájfajták helyi adottságokhoz való alkalmazkodó képessége (specifikus adaptáció) az iparszerűen termeszthető fajtákkal szemben azt az előnyt jelenti, hogy maga a növény alkalmazkodik a környezeti adottságokhoz, nem az adottságokat kell megváltoztatnunk a növény számára. Ezáltal alacsony ráfordítás (input) mellett is stabil termésátlagokat érhetünk el, amely ugyan elmaradhat a nagy termőképességű, modern fajtákkal szemben, de ezt kompenzálhatja a ráfordításokon való megtakarítás, és a jobb minőségű termés. A tájfajták értékelésénél előtérbe kerülnek kedvező beltartalmi tulajdonságaik, szín-és formagazdagságuk, egyedi ízük, melyek alapján keresettek lehetnek a vásárlók körében.

A tájfajták közvetlen, változatlan formában történő hasznosításában a felhasználók köre is igen változatos attól függően, milyen cél vezérli a felhasználót. A NÖDIK-hez az intézményi magigényléseken túlmenően beérkező magkérések zöme önellátásra törekvő, kiskertes gazdától származik, de vannak piacorientált ökogazdák, az agrobiodiverzitás fenntartását előtérbe helyező civil szervezetek, oktatási intézmények, bemutatókert létesítését vállaló magánszemélyek, szervezetek is. A kikerült génbanki anyagok on-farm fennmaradását az elfeledett, hagyományos paraszti tudás, a termesztési kultúra hiánya, a magfogás gyakorlatának elhagyása és a fenntartás nehézségei (pl. idegentermékenyülő növények) is hátráltatják. A tájfajták on-farm termesztésében ezért nagy szerephez juthatnak a termelési tapasztalatokkal rendelkező, az önellátás igényein túl a termékek piacra juttatását előtérbe helyező ökogazdák.

Közvetett hasznosítás

A génforrások hasznosításának közvetett módja a növénynemesítés. Az ökológiai gazdálkodásban alapvető elvárás a megfelelő és specifikus alkalmazkodó képesség, mert ennek hiányában nem alakítható ki az egyensúly és a harmónia az ökológiai és termesztési feltételek, valamint a növényfajta között, amely előfeltétele a sikeres termesztésnek. A nemesítők, a volt tájintézetek sikerrel használták fel a helyi ökológiai körülményekhez alkalmazkodott tájfajtákat és a helyi populációkat. Néhány évtizede az államilag minősített fajták közel 50%-a tájfajta-szelekció, vagy olyan fajta volt, amelynek egyik szülője tájfajta, esetleg régi magyar nemesített fajta. Ennek alapján tehát még ma is vannak köztermesztésben tájfajtából nemesített, a gyűjteményben található génforrásokkal összevetve is előnyös tulajdonságokkal rendelkező fajták, melyeket az ökológiai termesztésben érdemes kipróbálni. Nagy szerepet kaphatnak azok a termelők, akik génbanki alapanyagokat felhasználva gazdaságukban szelekciót végrehajtva kedvező tulajdonságú helyi populációkat hoznak létre ill. tartanak fenn (on farm szelekció).

Egy, az ökológiai gazdálkodásra alkalmas tájfajták közül

A NÖDIK-ben a génbanki anyagok felszaporítása, leírása során előtérbe kerülnek azok a tájfajták, melyek több év tapasztalata alapján és a termelői visszajelzések szerint is tulajdonságaiknál fogva extenzív körülmények között, vegyszermentes gazdjálkodásban vagy ökológiai gazdálkodásban is megállják helyüket. Ilyen tájfajta a Kocsolai paprika.
A Kocsolai paprikát Tápiószelén, az akkori Országos Agrobotanikai Intézetben tájfajtából egyedszelekcióval nemesítették. 1970-ben nyert állami minősítést. Kápia típusú bogyója csüngő, sötétzöldből érő, biológiai érettségben intenzív meggypiros színű. Alakja hosszú, hegyes végű, háromszögletű, lapított, sima felületű, hossza 15-17 cm, vállszélessége 4-5 cm. A bogyó átlagsúlya 60-70g, édes, kellemes ízű, késői érésű. Kedvező tulajdonsága, hogy a bogyó belseje nem penészedik. A bokor felálló, magas növésű, 60-80 cm magas. Betegségekkel szemben ellenálló. A fajta nagy előnye a többi paprikafajtával szemben, hogy hónapokig tárolható, jól szállítható. Mind üzemi termesztésre, mind konzervipari feldolgozásra, mind házikerti termesztésre kiváló fajta. Az egész ország területén termeszthető.

Vagyis az ökológiai gazdálkodás szempontjából összefoglalóan:

- Tetszetős szín és forma – megkönnyíti az értékesítést;
- Betegségekkel szembeni ellenállás – csökkenti a termelési költségeket;
- Tárolhatóság, szállíthatóság – elősegíti a piacra juttatást;
- Többcélú felhasználhatóság - piaci viszonyokhoz való rugalmas alkalmazkodást tesz lehetővé.

A gyűjteményben számos, hasonlóan kedvező tulajdonságokkal rendelkező fajta található, melyekből az adott tájba illően, a termelési célnak megfelelően lehet a legmegfelelőbbet információs kísérletekben kiválasztani és hasznosítani.

Összefoglalás

Az ökológiai gazdálkodás azon túlmenően, hogy a környezeti adottságokat figyelembe vevő, a tájat, a környezetet védő formája a mezőgazdálkodásnak, kiszolgálja azt a fogyasztói igényt, amely az egészséges, szermaradvány-mentes termékek iránt alakult ki. A mai, ökológiai termékek iránt elkötelezett fogyasztó még értékesebbnek tartja az ökológiai terméket, ha az az előbbiekben felsorolt, környezetre és egészségre gyakorolt pozitív hatások mellett az agrobiodiverzitás megőrzését is szolgálja. Ezen igényeknek tökéletesen megfelelnek a génbankban őrzött tájfajták, melyek hasznosításában a hazai nemesítőknek éppen úgy szerepük lehet, mint a tájfajták termesztése iránt elkötelezett ökogazdáknak.

Biotermékek marketingje, kutatási eredmények és kitörési pontok

Lehota József
intézeti igazgató, egyetemi tanár
SZIE GTK Marketing Intézet

1. Nemzetközi keresleti trendek a bioélelmiszerek piacán

A bioélelmiszerek nemzetközi kereskedelme továbbra is növekvő, de az éves növekedési ütem határozottan csökkenő: az éves növekedési ütemek 1999-2005. között +19,7%/év, 2005-2010. között +16,1%/év, 2008-2010. között +8,8% volt (IFOAM, OTA 2011). A piaci kereslet növekedése a főbb piacokon jelentősen eltér. A 2009-2010 közötti növekedés Svájcban +23,5%, USA-ban +12,5%, Franciaországban +8,5%, Németországban +1,7% és Egyesült Királyságban –5,4%. (IFOAM, OTA 2011). A pénzügyi válság által érintett országok esetében a kereslet erőteljes lefékeződése, illetve visszaesése jellemző. Visszaesés becsülhető a közép-európai piacokon is. A pénzügyi és euró-övezeti válság negatív hatásai hosszabb távon is fönnmaradnak, mivel azok a lakossági jövedelmek stagnálásával, illetve visszaesésével járnak. Ez a folyamat elsősorban az alacsony jövedelemmel rendelkező, közepes fogyasztási gyakoriságú rétegeket érinti. Ezek a trendek a kereslet és a fogyasztás éves növekedési ütemére, illetve a fogyasztók árérzékenységére lesznek jelentős hatással.

A bioélelmiszerek világpiacán alapvetően két domináns földrajzi piac létezik: Észak-Amerika (Egyesült Államok és Kanada 48,4%), illetve Európa (44,4%). A két fő piac együttes részaránya 92,8%. A hagyományos élelmiszerpiacokkal szemben jelenleg és várhatóan középtávon Kína (0,9 milliárd euró, COIN jelentés, 2009), India és egyéb fejlődő országok keresleti szívóhatására nem számíthatunk. Várhatóan jelentős keresleti hatás ezeken a piacokon 10-15 év múlva várható, az ottani középosztályok jelentős megerősödésével párhuzamosan.

A bioélelmiszerek piaci részaránya az EU-27 tagállamai és egyéb európai országok között jelentősen differenciált. A bioélelmiszerekre fordított kiadások részaránya az összes élelmiszerre fordított kiadáson belül országonként a következő csoportokat alkotják:

1. sz. táblázat ***A bioélelmiszerekre fordított kiadások részaránya***

6,1% felett	Dánia, **Ausztria**,
3,1-6,0 között	**Svájc, Németország,** Svédország,
1,1-3,0% között	Franciaország, Hollandia, Norvégia, Belgium, Finnország, Észtország
1,0% alatt	**Horvátország** (0,8%), **Csehország** (0,7%), **Magyarország** (0,3%), **Lengyelország** (0,1%).

Forrás: FiBL, ZMP, 2010
Megjegyzés: A vastagított országok szomszédos, illetve második szomszédos országok.

Az egy főre jutó bioélelmiszerekre jutó kiadások nagyságában szintén jelentős eltérések tapasztalhatók, a főbb országcsoportok a következők:

2. sz. táblázat ***Az egy főre jutó bio élelmiszer kiadások***

101 euró fölött	Dánia, **Svájc, Ausztria**, Luxemburg,
71-100 euró között	Svédország, **Németország**,
31-70 euró között	Franciaország, Hollandia, Belgium,
11-30 euró között	**Olaszország**, Írország, Norvégia, Spanyolország, **Szlovénia**, Finnország,
10 euró alatt	**Horvátország** (8), **Csehország** (7), **Magyarország** (3), **Lengyelország** (1,3), **Szlovákia** (0,8).

Forrás: FiBL, ZMP, 2010

Az európai bioélelmiszer-piacok alapvetően két csoportra oszthatók, egyrészt az önálló fejlett bio szegmenssel rendelkező országok (Dánia, Svájc, Ausztria, Luxemburg, Németország és Svédország, Egyesült Királyság), másrészt a még réspiacként működő országok, döntően közép-európai és dél-európai országok.

Az elérhető piacok jelenleg alapvetően európai piacok, amelyek piaci ország-koncentrációja szintén jelentős. A legnagyobb értékesítési árbevétellel rendelkező öt ország (CR5) együttes piaci részaránya 75,7%, a 10 legfontosabb ország (CR10) együttes piaci részaránya 96,8%. A legnagyobb piacokkal rendelkező öt ország a következő: Németország 5,9, Franciaország 3,0, Egyesült Királyság 2,1, Olaszország 1,5, Spanyolország 0,9 milliárd euró. A második csoportba tartozó országok: Ausztria, 0,9, Dánia, 0,8, Svédország, 0,7, Hollandia 0,6, Belgium 0,4 milliárd euró.

A szállítási költségeket figyelembe véve a legversenyképesebben elérhető országok (az első és második szomszédos országok) együttes piaci részaránya 51,6%. A közép-európai országok piaci mérete 0,17 (0,09%), a balkáni országoké 0,12 milliárd euró (0,06%).

A hazai termelés és az import aránya szintén jelentős eltéréseket mutat az európai országokon belül. 50% feletti az import aránya a következő országokban: Ciprus 95%, Magyarország 90%, Románia 90%, Bulgária 80%, Luxemburg 70%, Görögország 70%. A többi ország importjának részaránya 20-50% közötti a feldolgozott bioélelmiszerek körében (EC 2010).

2. A fogyasztói magatartási trendek a bioélelmiszerek piacain

A bioélelmiszer (nyers és feldolgozott) fogyasztói szegmens mérete jelentős eltéréseket mutat, 0,1-6,7%-os sávban mozog. A fő fogyasztó országokban a bioélelmiszer-fogyasztók jelentős önálló élelmiszerfogyasztói szegmenst képeznek, míg a másik csoportban még fejletlen réspiaci állapotot mutatnak. A bioélelmiszer-fogyasztási szegmens, illetve piaci rés két csoportból áll: egyrészt az elkötelezett kemény magból, a gyakori fogyasztókból, illetve a rendszeresen, de ritkábban vásárlókból és fogyasztókból. A fogyasztói preferenciákban jelentős eltérés van a két csoport között. Az első csoportban a természeti környezeti és etikai szempontok szerepe jelentősebb, mint a második csoportban, amelyben döntően az individualista értékek (saját egészség, íz, élvezeti érték, minőségi, stb.) fontosak.

Az elkötelezett fogyasztók, döntően magas iskolai végzettséggel rendelkeznek, fehérgalléros foglalkozásúak, a felső és a felső-középosztályba tartoznak, magas jövedelemmel és magasabb árprémium fizetési hajlandósággal rendelkeznek és döntően a speciális boltokat veszik igénybe. Az új fogyasztói csoport döntően magas iskolai végzettségű, magas szakmai beosztású, de alacsonyabb jövedelemmel és magasabb árérzékenységgel rendelkeznek, döntően a szupermarketeket (a koncentráltabb kiskereskedelmi formákat) használják, döntően kényelmi szempontok miatt. Demográfiai jellemzőik alapján a következő csoportok a meghatározóak: gyermek nélküli fiatalok, az „üres fészek” házaspárok, illetve az idős egyedülállóak.

A fogyasztói szegmentáció új megközelítésének tekinthető az életstílus alapján való szegmentálás, amelyben a bioélelmiszer-fogyasztók az ún. LOHAS (Lifestyle of Health and Sustainability) csoportba sorolhatók be. Rácz (2011) kutatása szerint Magyarországon a LOHAS csoport aránya felnőtt lakosságon belül 7,6%-ra becsülhető, amelyen belül az elkötelezett mag 3,6%. A LOHAS életstílus egyes elemeit magában hordozó csoport nagysága (a potenciális piac) 21%-ra becsülhető. A nemzetközi trendekhez viszonyítva az eltérés elsősorban a természeti-környezeti és etikai szempontok megítélésében van.

A vásárlási gyakoriság alapján az Egyesült Királyság bio élelmiszerfogyasztói a következő csoportokba sorolhatók:

3. sz. táblázat ***A bio élelmiszer fogyasztói csoportok Egyesült Királyságban***

Vásárlási alkalmak száma	***Háztartások részaránya, %***	***Kiadások részaránya, %***
27 alkalomnál többször vásárlók	9	56
13-26 alkalommal vásárlók	14	21
7-12 alkalommal vásárlók	20	12
2-6 alkalommal vásárlók	43	10
1 alkalommal vásárlók	14	1

Forrás: Schaer B. (2011)

Német fogyasztók fogyasztási gyakoriság szerinti megoszlása a következő:

4. sz. táblázat ***A bio élelmiszer fogyasztói csoportok Németországban***

Vásárlói csoportok	***Háztartások aránya, %***	***Kiadások aránya, %***
intenzív vásárlók	6	49
közepesen intenzív vásárlók	9	19
alkalmi vásárlók	30	23
esetenként vásárlók	49	9
nem vásárlók	6	0

Forrás: Schaer B. (2011)

Magyarországon a bioélelmiszerek fogyasztói gyakorisága a következő csoportokba sorolhatók be:

5. sz. táblázat ***A bio élelmiszer fogyasztói csoportok Magyarországon***

Gyakorisági csoportok	***Háztartások %***
heti gyakorisággal vásárlók	3,1
kéthetente vásárlók	1,9
havonta vásárlók	1,6
ritkábban, mint havonta vásárlók	3,5
esetenként vásárlók	13,4
nem vásárlók	76,5

Forrás: GfK Hungária, (2010)

A magyar fogyasztók által használt beszerzési források a következők (többes választás): szupermarketek 43%, kisméretű láncok 18%, szakboltok és bioboltok 15%, bio piac 25%, saját termelés 17% (GfK Hungária, 2010).

A fejlett bio piaccal rendelkező országokban az elkötelezett gyakori vásárlók (20%) a kiadásokból közel 80%-kal részesednek. Magyarországon a vásárlási gyakoriság jelentősen elmarad az érett piacoktól, a bioélelmiszereket vásárlók köre közel azonos az ún. fogyasztói életstílus (LOHAS) szegmens méretével (21%).

A bioélelmiszerek iránti kereslet növekedésének a fogyasztói preferenciák mellett jelentős akadályai is vannak, amelyek az európai országokban nagyon hasonlóak. Az elkötelezett vásárlók esetében új trendként jelentkezik a párhuzamos, döntően a fenntarthatóságra vonatkozó trend integrálása, illetve az ebbe az irányba való elmozdulás. A bioélelmiszer-fogyasztást serkentik a helyi termék, a környezetbarát termék és a fair trade, illetve a szabadon tartott állatok termékei iránt erősödő preferenciák. A preferenciák átváltásának is egyre több jele tapasztalható.

6. sz. táblázat ***A bio élelmiszerek és a helyi élelmiszerek iránti preferenciák***

Helyi és bioélelmiszerek iránti preferenciák	Egyesült Királyság	Franciaország
helyi hagyományos termékek vásárlásának preferálása	54%	51%
távolról származó bioélelmiszerek preferálása	20%	37%
nem tesz különbséget a kettő között	26%	13%

Forrás: Padel S. (2011), ECOZERT (2010)

A helyi élelmiszerek, a helyi piacok, az alacsony szén-dioxid kibocsájtású termékek, slow-food termékek, az alternatív értékesítési csatornák iránti preferenciák jelentős kockázatot jelentenek a bioélelmiszerek piacaira vonatkozóan, elsősorban az elkötelezett fogyasztók körében (helyettesítő termékek versenye miatt). Az előző fenyegető trend megelőzése érdekében elengedhetetlen a bio termelés és a fenntarthatósági követelmények integrációja.

3. A bioélelmiszerek fogyasztói kereslet-növekedésének főbb akadályai

A fogyasztói preferenciákon túl a kereslet növekedésének főbb akadályai a következők: a korlátozott árprémium fizetési hajlandóság, a korlátozott elérhetőség, a bioélelmiszerek minőségi problémái és a fogyasztói bizalom hiánya.

Az árprémium fizetési hajlandóság, a konvencionális élelmiszerekhez viszonyítva, országonként jelentősen eltér, valamint jelentős eltérés van az elkötelezett és a ritkábban bioélelmiszert fogyasztó csoportok között is. A második csoportba tartozó fogyasztói szegmenssel rendelkező országokban az árérzékenység erőteljesebb és a gazdasági válság hatására tovább fokozódik (a bioélelmiszerek helyett konvencionális élelmiszer) és várható, hogy az első csoportba tartozó fogyasztók árérzékenysége nő a prémiumkategórián belül (a bioélelmiszerek közül az olcsóbb alternatíva választása).

7. sz. táblázat Az árprémium fizetési hajlandóság Csehországban és Németországban

Jelölés típusa	Alma		Tojás	
	Csehország	Németország	Csehország	Németország
EU jelölés esetén	+13 %	+1%	+23%	+21%
nemzeti jelölés esetén	+56%	+51%	+53%	+59%
Demeter jelölés esetén	+9%	+49%	+12%	+10%

Forrás: Janssen M. – U. Hamm (2011)

Az árprémium fizetési hajlandóság országonként, termékenként és jelöléstípusonként jelentősen eltér egymástól. Magyarországon inkább az észlelt árkülönbségekre vonatkozó felmérések találhatók, az árelfogadási hajlandóságra vonatkozóan számítások nem állnak rendelkezésre. Az EU feldolgozott élelmiszer piacaira vonatkozó (2009-2014) előrejelzés szerint a vizsgált 13 termékcsoportból hét esetben árcsökkenést, három esetben az ár szinten maradását, három esetben pedig növekvő árakat prognosztizáltak.

A bioélelmiszerek elérhetősége az értékesítési csatornák típusától, a kiskereskedelmi egységek földrajzi sűrűségétől, valamint a fogyasztói szegmens jellemzőitől függ. Az értékesítési csatornák típusa és a bioélelmiszerek importjának aránya között viszonylag szoros kapcsolat mutatható ki az európai országokban.

8. sz. táblázat ***A bioélelmiszerek importjának részaránya és a szupermarketek részarányának összefüggései az európai országokban***

Magas (68-100%)	Egyesült Királyság	Finnország	Románia Ciprus Bulgária
Közepes (34-67%)	Spanyolország Franciaország	Portugália Németország Csehország Belgium Ausztria	Luxemburg Magyarország Görögország
Alacsony (0,33%)	Lengyelország Olaszország		
Szupermarket % / ***Bio import %***	***Alacsony*** (0–33%)	***Közepes*** (34-67%)	***Magas*** (68-100%)

Forrás: Saját számítás EC (2010) adatai alapján.

Az európai országokban egyértelmű trend, hogy a magas koncentrált kiskereskedelmi arány szorosan összekapcsolódik a magas bio importaránnyal, ez különösen igaz az ún. feltörekvő bio élelmiszerpiacokra. Azokban az országokban, ahol a bioélelmiszerek iránti piaci igény késleltetve jelent meg, a kiskereskedelem koncentrálódásával párhuzamosan a kiskereskedelmi láncok váltak meghatározóvá, és a hazai beszállítói problémák miatt jelentősen megnövelték az import arányát. Az Egyesült Királyságban a kiskereskedelmi koncentráció hagyományosan magas, illetve a bio piac jelentős múltra tekint vissza. Magyarország esetében a koncentrálódó kiskereskedelem egyértelműen elfoglalta –az elmúlt évtizedben-- a kevésbé elkötelezett bioélelmiszer-fogyasztók szegmensét, és a hazai beszállítói hiányosságok miatt jelentősen megnövelte az importot. A hazai bioélelmiszer-szektor nem készült fel az értékesítési csatorna-váltás által indokolt változásokra, míg kedvezőbb a helyzet azokban az országokban, ahol már jól kialakult a speciális, bioélelmiszer-elosztásra szakosodott szupermarketek és bioboltok hálózata. Németországban 15 bioélelmiszer szupermarket lánc működik, pl. az ALNATURA (45 bolt), VITALIA (29), BASIC (28), DENNS BIO (28), ERDKOM (12) mellett 3000 biobolt és 17 Health Food üzlet működik. Franciaországban a bioélelmiszer kiskereskedelmi láncok, a LA VIE CLAIRE, SATORTZ, NATURALIA, a főbb kereskedelmi szövetkezetek, a BIOCOOP, BIOMONDE mellett 1900 biobolt is működik. Az Egyesült Királyságban az elosztási rendszer teljesen eltér, a koncentrált szupermarketek és szuperáruházak adják a forgalom döntő részét, amelyen belül a három legnagyobb lánc (SAINSBURY'S, TESCO, WAITROSE) együttes piaci részaránya 73,7%.

A bioélelmiszerek minőségének javítása érdekében a különböző általános minőségbiztosítási rendszerek (pl. HACCP, ISO 9000) mellett a magánszabványok (pl. GLOBAL-GAP) egyre növekvő szerepre tesznek szert. A minőségbiztosítási rendszerek terjedése erősen összefügg a nyomonkövethetőség (vertikális koordináció) javításával, amely növekvő szerepet játszik a fogyasztói kockázatok csökkentésében (pl. az olasz bioélelmiszer-botrány).

A fogyasztói bizalom szerepének erősítése több területet foglal magába, amelyek közül a legfontosabbak a következők.

- a márkázás és jelölés és annak hatékony kommunikációja,
- az értékesítési csatornán belüli partnerek (termelők, feldolgozók, kereskedők) közti bizalom javítása: partnerek közti kommunikáció, együttműködés, közös érdekeltség, tranzakció-specifikus befektetések növelése,
- az ország és a földrajzi eredet, a helyi és regionális termékek szerepének fokozódása.

A bioélelmiszer-fogyasztás általános trendjei a következők:

- a fogyasztói piacok polarizációja: fogyasztók – nem fogyasztók, elkötelezett fogyasztók – alkalmankénti fogyasztók körében
- az életstílus-hatások (LOHAS) szerepének erősödése,
- a bioélelmiszer fogyasztói és termelői árakra erősödő nyomás, döntően a nem elkötelezett fogyasztók körében,
- a bioélelmiszerek iránti fogyasztói bizalom erősítése, a bio plusz, az autentikus bioélelmiszerek szerepének felértékelődése,
- az alternatív élelmiszergazdasági rendszerek felértékelődése, amely a fogyasztói magatartás komplexebbé válását váltja ki.

4. A hazai kihívások és kitörési pontok

Magyarország bioélelmiszer-piaca alapvetően még réspiacnak tekinthető, szemben a fő exportpiacainkkal, amelyek már számottevő fogyasztói szegmenssel rendelkeznek. A magyar bioélelmiszer-piac, hasonlóan a hagyományos élelmiszerpiachoz, kettősséggel jellemezhető, nevezetesen, hogy a nyerstermékekben exportőr, a feldolgozott termékekben importőr. A feldolgozott élelmiszerek exportjában alapvető akadály, hogy a hazai fogyasztói magatartásnál jóval fejlettebb exportpiacok jöhetnek elsősorban szóba. Az exportban a hazai piaci tapasztalatok nem jelentenek kellő hátteret sem a fogyasztói magatartásban, sem a piaci méretben (az exportpiaci kockázatok megosztása a hazai piacon). A közép-európai és balkáni piacok a hazaihoz hasonlóan fejletlenek, döntően a nyers termékek szerepe meghatározó, a magasabb hozzáadott értékkel rendelkező termékek szerepe alacsony. A bio értékesítési csatornák viszonylagos fejletlensége miatt a koncentrált kiskereskedelem döntően importforrásokra épül, a helyi beszállítók felkészületlensége miatt.

A bio élelmiszerszektor kitörési lehetőségei kizárólag a versenyképesség javításában vannak. A lehetséges alternatívák és teendők két időtávba sorolhatók, egyrészt középtávú, másrészt hosszútávú feladatok. A középtávú feladatok a következők:

- A nyers bioélelmiszerek ár-költség viszonyainak (jelenlegi és jövőbeni) értékelése, a költségek csökkentése az elosztási csatorna minden szintjén (technológia-fejlesztés, termőhely kiválasztás, szakmai tudás, szaktanácsadás, stb.).
- A hazai és export ellátási láncok összehangolása (értékesítési csatornák fejlesztése, szövetkezeti együttműködések, a partnerek közti bizalom erősítése, a csatorna szereplői CSR-jének erősítése).
- A hazai és nemzetközi piacokon a magyar bioélelmiszerek (nyers és feldolgozott) piaci pozíciójának tisztázása, a versenytársakhoz viszonyított piaci pozíciónk értékelése.
- A hazai kiskereskedelmi láncok és a külföldi koncentrált hagyományos és bioélelmiszer kiskereskedelmi láncok beszállítói követelményeinek teljesítése és ehhez kapcsolódó program és fejlesztések.
- A nemzetközi benchmarking kiterjedt alkalmazása a legjobb nemzetközi gyakorlatok (alapanyag és feldolgozási technológia, elosztási módok és kommunikációs rendszerek és eszközök) adaptálása.

- A szektorközi kommunikáció fejlesztése, a kommunikációs eszközök váltása (internet, facebook csoportok, egyéb közösségi oldalak), a jelölések és a márkák ismertségének fokozása, az országimázs javítása.

A hosszú távú főbb feladatok a következők.

- A bioélelmiszer K+F+I rendszer stratégiai kialakítása és fejlesztése (finanszírozás technológiai transzfer javítása).
- A bioélelmiszerek differenciálása a hazai és exportpiacokon, a magasabb hozzáadott értéktartalmú termékek fejlesztése, a márkázás és jelölés fejlesztése.
- A potenciális célpiacok (fejlett bio szegmenssel rendelkező országok, a belső piac és réspiaccal rendelkező országok) átfogó értékelése, a célpiac specifikus piaci lehetőségek és fejlesztési igények meghatározása.
- A bioélelmiszer-szektor stratégiájának kidolgozása és a stratégiai feltételrendszerének biztosítása és megvalósítása.

Irodalomjegyzék:

1. EC (2010): An Analysis of the EU Organic Sector, Brüsszel
2. GfK Hungária, (2010): A magyarok többsége egyáltalán nem vásárol bio élelmiszert, www.mediainfo.hu, letöltési időpont, 2012.01.11.
3. Janssen, M. – U. Hamm (2011): Consumer Preferences and Willingness – to – Pay for Organic Certification Logos, Report of the CERTCOST Project, Witzenhausen, Germany.
4. Padel S. (2011): The UK Market for Organic Food, BioFach Congress, Februar 18. ECOZERT (2010)
5. Rácz G. (2011): Az életstílus szegmentációk módszertani és gyakorlati kérdései Magyarországon, SZIE, GTK Marketing Intézet, Gödöllő, kézirat
6. Schaer. B. (2011): Organic Markets: What's Going on? ECOZERT, Extended Networking Meeting, Podgorica. Jun. 7

Az ökológiai gazdálkodás helyzete és fejlesztési lehetőségei a Magyar Biokultúra Szövetség és a Magyar Ökogazdálkodók Szövetsége szemszögéből

Czeller Gábor
elnök
Magyar Biokultúra Szövetség
alelnök
Magyar Ökogazdálkodók Szövetsége

Írásos összefoglaló nem érkezett.

A hazai ökogazdálkodás és a biokultúra válsága, a kilábalás lehetséges útjai

Dr. Solti Gábor
Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért
Kárpát-medencei Ökogazdálkodók Szövetsége

A Sárközy Péter Alapítvány a Biokultúráért közhasznú alapítvány és a Kárpát-medencei Ökogazdálkodók Szövetségének tagjai nevében tisztelettel köszöntöm a résztvevőket.

A Biokultúra Egyesület örökös elnökének nevét viselő, szellemiségét őrző alapítvány 12. évébe lépett.

A Sárközy Péter alapítvány célja a biokultúra terjesztése és ezzel kapcsolatos kiadványok kiadása, kiállítások, konferenciák, tanfolyamok, találkozók rendezése, ösztöndíjak, pályázatok alapítása, az ökogazdálkodás, feldolgozás, forgalmazás növekedésének elősegítése, ökológiai adatbázis létrehozása, kezelése, a Sárközy Emlékérem évenkénti odaítélése.

Az alapítvány vállalja az ökológiai kutatás területén születő új kutatási eredmények, információk összegyűjtését, feldolgozását, hogy azok az oktatás és ismeretterjesztés területén közkinccsé váljanak.

Az alapítvány működése során célja megvalósítása érdekében kapcsolatokat tart hasonló, ökogazdálkodást, környezetvédelmi tevékenységet folytató hazai és külföldi alapítványokkal, szervezetekkel, intézményekkel.

A Kárpát-medencei Ökogazdálkodók Szövetségét öt országból tizenegy szervezet alapította meg. Ezzel a Kárpát-medencei Ökogazdálkodók Szervezete Közép-Európa legnagyobb civil ernyőszervezete. A Szövetség megalapítására a IX. Sárközy Péter Tudományos Emlékülés keretében került sor, melynek a fővédnöke dr. Fazekas Sándor miniszter úr volt. Ezt megelőzte a BioCharta aláírása. A Szövetség fővédnöke Kövér László, a magyar Országgyűlés elnöke volt.

A Vidékfejlesztési Minisztérium kidolgozta a „Nemzeti Vidékstratégiát”, melynek része lesz a „Vidékfejlesztési együttműködések a Kárpát-medencei határon túli magyarsággal” nemzeti stratégiai program.

A Kárpát-medencei Ökogazdálkodók Szövetségének feladata, hogy érdemben segítse a Kárpát-medencei vidékfejlesztési együttműködési kormányprogramban foglaltak megvalósulását, a programban a biogazdálkodás hangsúlyos megjelenítését, a szövetség célkitűzéseinek a programba történő beépítését, a szövetség stratégiai céljainak, programjainak megvalósítását.

A Szövetség alapító okiratában megfogalmazott célok:

a) a Kárpát-medence, mint földrajzi, földtani, vízrajzi, ökológiai és kulturális régióban élő emberek és természeti környezetük harmonikus kapcsolatának minden területen történő fejlesztése;
b) a Kárpát-medence országaiban tevékenykedő ökogazdálkodási, biokultúrális szervezeteinek összefogása, és a Szövetséget alkotó szervezetek közös érdekeinek megjelenítése, képviselete, védelme az egyes országok és az Európai Unió előtt;
c) a Kárpát-medence GMO mentességének biztosítása.

A biokultúra mozgalom

1983-ban a kommunizmus vége felé Magyarországon elindult egy olyan mozgalom, mely a bizalom és az erkölcs alapján állt, és felvállalta a magyar mezőgazdasági értékeknek egy korszerű, bioszemléletű továbbfejlesztését, továbbá a gazdálkodásnak, élelmiszer-előállításnak a környezetkímélő és egészségvédő megvalósítását.

A mozgalom alapítói: Frühwald Ferenc, Seléndy Szabolcs, dr. Mezei Ottóné. A mozgalom első támogatói között ott volt Sárközy Péter professzor, dr. Lelkes Lajos, dr. Győrffy Sándor, Varga Géza, dr. Surányi Dezső, Szent-Miklóssy Ferenc, Oláh Andor, Valló László – hogy csak néhány nevet emeljek ki a Bioklub 1984. év szervezői, előadói közül.

A mozgalom sikerét jelentette, hogy rövidesen több száz tagja lett. A Biokultúra Klub szellemi utódja jelenleg valójában a Parádi-házaspár által vezetett, 39 éve folyamatosan működő Budapesti Bioklub. Az előadások, a szakmai ismereteket nyújtó kiadványok mellett elindult a szigorú feltételek, ellenőrzések között folyó termelés. Ekkor még a gazdálkodókat elsősorban a biokultúra erkölcsi, elkötelezettsége vezérelte, nem pedig a piaci haszon és az ellenőrzéstől való félelem. Gondoljunk itt vissza Tóth Lászlóra. Ez volt a Biokultúra Egyesület fénykora. Folyamatosan növekvő bioterület, élénk, erős mozgalom, lelkes aktivisták, elkötelezett tagság, egységes, hiteles vezetés, biztos szakmai háttér, gazdálkodókat, érdeklődőket segítő szakmai kiadványok.

2001-ben már több mint 79 ezer hektáron folyt a bioélelmiszer termelés. Hét régióban 48 hazai és 13 külhoni helyi csoportban közel háromezer biokultúra tag tevékenykedett. Ez a mozgalom biztosította az ellenőrzött ökogazdálkodás hátterét. Sokakat a biokiskerti gazdálkodás tapasztalatai biztattak, ösztönöztek arra, hogy átlépjenek az árutermelő ökogazdálkodásba.

1999-2000-2001-ben 60-49-48%-kal növekedett hazánkban a bioterületek nagysága.

2001-ben ez a lendület megtört, a fejlődés megállt. Az ellenőrzésben válság jelentkezett. Az ellenőrző szervezet szakmai igazgatója néhány társával kilépett a Biokontroll Hungária Kht-ból és Hungária Öko Garancia Kft. néven új ellenőrző szervezetet hozott létre. Az ellenőrzött területek nagyságának növekedése lelassult, annyira, hogy 2004-től már csökkenésbe váltott át. 2001-től a helyi csoportok elsorvadása is megindult. Az erős csoportok, mint a békési és a csongrádi, önálló egyesületté alakultak. Voltak csoportok, amelyek a helyi gazdakörökhöz vagy más környezetvédelmi szervezetekhez csatlakoztak. Új egyesületek, szövetségek jöttek létre. Az uniós csatlakozás idején kb. 45 olyan civil szervezet volt a bíróságoknál bejegyezve, amelyek a biokultúra nemes ügyének szolgálatát fogalmazták meg preambulumukban. Pedig már 2003-ban, az uniós csatlakozás előtti EU-fórikus hangulatban a Biokultúra Egyesület 20 éves évfordulójára írt cikkemben úgy fogalmaztam, hogy „Az uniós csatlakozás legnagyobb vesztesei a magyar gazdák lesznek. Bár az ökogazdálkodók talán szerencsésebb helyzetben vannak, de a csatlakozással járó változások őket is erősen fogják sújtani. A túlélést csak az összefogás jelentheti. A bio-mozgalom jelenlegi helyzete nem kedvez ennek.”

Az évek sajnos engem igazoltak. A magyar biogazdálkodás területe és a gazdaságok száma 2004 óta – a környező országok közül egyedüliként – csökken. Az 1999-ben kormányprogramban megfogalmazott 300 ezer hektár alig 41%-át sikerült teljesíteni 2006 végére. Meggyőződésem, hogy ebben a kormányzati felelősség mellett a bio-mozgalom visszaszorulása, a széthúzás és önös gazdasági hatalmi érdekek is közrejátszottak.

1. táblázat: Ellenőrzött biogazdálkodás Magyarországon

	Üzemek száma Db	**Növekedés %**	**Terület ha**	**Növekedés %**	**Mezőgazdasági terület %**
1988	15		1 000		
1989	18	20	1 500	50	0,024
1990	49	172	2 965	98	0,048
1991	56	14	2 840	-4	0,046
1992	51	-9	3 330	17	0,054
1993	67	31	2 540	-24	0,041
1994	73	9	2 250	-11	0,036
1995	108	48	8 532	279	0,138
1996	127	18	12 460	46	0,201
1997	161	27	19 265	54	0,311
1998	401	249	22 501	17	0,363
1999	475	-18	35 979	60	0,581
2000	762	60	53 649	49	0,916
2001	1 119	47	79 178	48	1,350
2002	1 517	36	103 700	31	1,767
2003	1 775	17	116 535	12	1,986
2004	1 842	4	133 009	14	2,267
2005	1 935	5	128 576	-3	2,191
2006	1 974	2	122 766	-5	2,092
2007	2 024	2	122 270	-0,4	2,090
2008	2 066	2	122 817	+0,4	2,093
2009.	2 292	11	145 942	+18,9	2,3
2010.	2 062	-10	130 717	-10,4	2,1

Megjegyzés: 2000-ig a Biokultúra Egyesület (Biokontroll) által ellenőrzött, 2001-től országos adatok

2. *táblázat:* A magyarországi ökoellenőrzés megoszlása

	Biokontroll Hungária Kht. (ha)	**Más ellenőrző szervezet (ha)**	**Összesen (ha)**	**Biokontroll Kht. aránya az összes ellenőrzésből (%)**
1996	11 390	1 070	12 460	91,4
1997	15 772	3 493	19 265	81,9
1998	21 565	936	22 501	95,8
1999	32 609	3 370	35 979	90,6
2000	47 221	6 248	53 469	88,3
2001	79 178	-	79 178	100,0
2002	103 672	28	103 700	99,97
2003	113 816	2 719	116 535	97,66
2004	128 690	4 319	133 009	96,75
2005	122 616	5 960	128 576	95,36
2006	116 197	6 519	122 766	94,65
2007	111 873	10 397	122 270	91,50
2008	111 800	11 017	122 817	91,03
2009	133 720	12 222	145 942	91,62
2010	119 205	11 555	130 717	91,19

Megjegyzés: 2002-től Hungária Öko Garancia Kft.

3. táblázat: Magyarország ökogazdálkodásba vont területeinek alakulása az Európai Unióba történő belépést követően 2004-2010 között

	Áttállás alatti terület		**Átállt (öko) terület**		**Összesen**
	ha	**%**	**ha**	**%**	**ha**
2004	57 175	43	75 834	57	133 009
2005	43 811	34	84 765	66	128 576
2006	30 599	25	92 167	75	122 766
2007	13 062	10,7	109 208	89,3	122 270
2008	14 238	11,6	108 578	88,4	122 817
2009	30.852	21,1	115 044	78,9	145 942
2010	29 369	22,5	101 348	77,5	130 717

4. táblázat: Magyarország ökogazdálkodási területének megoszlása az ellenőrző szervezetek között, 2004-2010

	Magyarország								
12.31-i állapot	**Összes terület ha**	**Különbség**		**Biokontroll Hungária Kht.**			**Hungária Öko Garancia Kft.**		
		Ha	**%**	**Összes terület ha**	**Különbség**		**Összes terület ha**	**Különbség**	
					ha	**%**		**Ha**	**%**
2004	133009			128 690			4319		
2005	128576	-4433	-3,3	122 616	-6074	-4,7	5960	+1641	+3,9
2006	122766	-5810	-4,5	116 197	-6419	-5,2	6519	+ 559	+9,4
2007	122270	-496	-0,4	111 873	-4324	-3,7	10397	+3857	+59,5
2008	122817	+547	+0,4	111 800	-73	-0,06	11017	+620	+6,0
2009	145942	+23125	+18,9	133720	+21920	+19,6	12222	+1205	+10,9
2010	130717	-15225	-10,4	119205	-14515	-10,8	11555	-667	-5,5

Vélemények az ökogazdálkodás helyzetéről 2008-tól

A hazai ökogazdálkodás válsága 2008-ra már nyilvánvalóvá vált.

Az Európai Unió Agrárgazdasága 2008/5. számában jelentette meg „A magyar ökogazdálkodás válsága" c. írásomat, fórumot adva a témának. Az ökogazdálkodás helyzetével kapcsolatban kifejtette véleményét dr. Roszik Péter, Hubai Imre és dr. Radics László.

Dr. Roszik Péter abban bízott, hogy a 2009-ben induló, ökológiai gazdálkodást segítő támogatás kimagasló összeggel fogja segíteni az átállásban lévőket és a 2011-2012-re átállók még élvezhetik a fejlett világban végbemenő bio-boom-ot.

Hubai Imre már komplexebben értékelte a kialakult helyzetet. Az ökogazdálkodás nehézségei között kiemelte az állami szerepvállalás hiányát, de nem szűkítette le csak a támogatás hiányára.

Dr. Radics László professzor nem a támogatás hiányát tartotta alapvető bajnak, hanem az ökológiai akciótervet. Egy ilyen akciótervnek magában kellene foglalnia a termelés, feldolgozás, oktatás, kutatás, marketingmunka támogatását.

A gazdálkodó, a kutató-oktató és az ellenőr véleményét összefoglalva, az alábbi feladatokat fogalmazták meg.

- Hazai ökológiai akcióterv kidolgozása
- Termelés, feldolgozás, oktatás, kutatás, szaktanácsadás kiemelt támogatása
- Környezettudatos nevelés óvodától egyetemig
- Bioélelmiszerek fogyasztásának bevezetése a közoktatási és egészségügyi intézményekben
- Az alapanyag termelés mellett a feldolgozás mértékének fokozása
- Ökológiai gazdálkodás növelésével ösztönözni, lehetőséget teremteni a vidéki munkahelyteremtésre
- Az ökogazdálkodást, bioélelmiszer fogyasztást növelő marketing
- Az ellenőrzési költségek csökkentése, ebben állami szerepvállalás
- Állami szolidaritás a biogazdálkodókkal
- A betegségmegelőzési, prevenciós programokba bioélelmiszereket
- Korrekt, kiszámítható pályáztatás, a pályázati, támogatási pénzek időben történő kifizetése, gazdabarát hivatal, ügyintézés
- Az ökogazdálkodás, bioéletmód korrekt, szakszerű médiaszerepeltetése
- Ökogazdálkodók érdekérvényesítő képességének erősítése
- Biotermelő, feldolgozó és értékesítő szervezetek létrehozásának támogatása.

2009-ben végre megnyílt volna a lehetőség, hogy őszintén, nyíltan szembenézzünk a magyar ökogazdálkodás válságával és az érintettek széles körű részvételével tisztázzuk az okokat és megfogalmazzuk a fejlődés lehetőségét. A lehetőség a Magyar Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottságának 2009. április 24-i hortobágyi kihelyezett ülésen lett volna. A zártkörű rendezvényen azonban a Mezőgazdasági Bizottság tagjain kívül csak a Biokultúra Szövetség és a Hortobágyi nonprofit Kht. vezetői vettek részt. A képviselőket a Biokultúra részéről dr. Roszík Péter tájékoztatta. A Biokultúra újság szerint volt előterjesztés, hátrányok, előnyök ismertetése, tízpontos javaslat, ígéret országgyűlési határozatra. A tanácskozás lényege az volt, hogy az ökológiai gazdálkodásba vont terület csökkenéséért a ludas szinte kizárólag a támogatási rendszer.

A hazai bioválságnak csak egyetlen pontja az ellenőrzött terület csökkenése, stagnálása. A biokultúra válsága ennél összetettebb. Ezt kellene végre feltárni. Tizenhárom éve, hogy a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program keretében 300 ezer hektár ökö-terület elérését tűzték ki 2006-ig. Ennek 41%-a, 122 766 hektár valósult meg.

A 2009-ben induló Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban ugyancsak a 300 ezer hektárt céloztak meg. Dr. Ángyán József államtitkár 2010 szeptemberében az ökológiai gazdálkodás támogatását helyezte kilátásba, és, hogy „a Magyarország 2020 programban kiemelt szerepet szánnak" az ágazatnak.

2011 decemberében ugyancsak dr. Ángyán József államtitkár úgy nyilatkozott, hogy az ökológiai mezőgazdasági program „nem kevesebbet tűz ki céljául, hogy 2020-ra megháromszorozzuk az ökológiai gazdálkodás jelenlegi méltatlanul alacsony területi arányát." Ez 2020-ra 392 ezer hektárt jelentene.

Tizenhárom évvel ezelőtt (1989-ben) hét év alatt 122 766 hektárról 300 000 hektár volt a cél. Most 2020-ig 392 ezer hektár a cél.

Nézzük meg, hogy milyen az ökogazdálkodás fejlődése Romániában, abban a szomszédos országban, ahol a biogazdálkodás gondolatát a kilencvenes években éppen a Biokultúra Egyesület erdélyi helyi csoportjai révén vezettük be. Emlékezzünk arra, hogy 1999-ben, amikor a Sebők M. Péter professzor meghívására a Biokultúra Egyesület akkori elnöke, Frühwald Ferenc és az alelnökei, dr. Solti Gábor és dr. Roszík Péter előadásokat tartottak a kolozsvári Agrártudományi és Állatorvosi Egyetemen, az előadásokat követően a Bioterra magyarlónai központjában Albert Imre elnöknek a Biokultúra Egyesület elnöksége felajánlotta, hogy a romániai biogazdálkodás elindításának elősegítéséül két év időtartamra a Biokultúra Egyesület ellenőrző szervezete, a Biokontroll Hungária ingyen ellenőrzi a Bioterra gazdálkodóit, szaktanácsadással segíti felkészíteni a helyi ellenőröket.

Ennek hatására a Bioterra megszervezte, létrehozta az első nemzeti ellenőrző szervezetét, az ECOINSPECT Kft-t. Romániában 2011-ben 15 ellenőrző szervezet ellenőrizte a 9800 gazdaságot, a mintegy 300 000 hektár földterületet. Magyarországon az elmúlt egy évtized alatt 2,5-szeresére, Romániában 14,5-szeresére nőtt az ökoterületek nagysága.

1. táblázat: Magyarország és Románia ökogazdálkodásának összehasonlítása, 2000-2011

	Magyarország			**Románia**		
	Terület ha	**Növekedés**		**Terület ha**	**Növekedés**	
		ha	**%**		**ha**	**%**
2000	53 649			17 438		
2001	79 178	25 529	+ 48	28 800	11 362	+ 65
2002	103 700	24 522	+ 31	43 850	15 050	+ 52
2003	116 535	12 835	+ 12	57 200	13 350	+ 30
2004	133 009	16 474	+ 14	73 800	16 600	+ 29
2005	128 576	-4 433	-3	110 400	36 600	+ 50
2006	122 766	-5 810	-5	143 000	32 600	+ 30
2007	122 270	-496	-0,4	190 129	47 129	+ 33
2008	122 817	547	+ 0,4	221 413	31 284	+ 16
2009	145 942	23 125	+ 18,9	240 000	18 587	+ 8
2010	130 717	-15 225	-10,4	260 000	20 000	+ 8
2011				kb. 300 000	40 000	+ 15

Forrás: Albert Imre, Biokontroll Hungária Nonprofit Kft, Hungária Öko Garancia Kft.

2000-2010. közötti évtizedben 14,9-szeresére (!) nőtt Románia ellenőrzött ökoterülete. Magyarországé ugyanakkor csak 2,4-szeresére.

Nézzük meg a Kárpát-medence nyolc országának ökoterület növekedését 2004, vagyis Magyarország, Szlovákia és Szlovénia uniós csatlakozása óta 2009-ig

6. táblázat: A Kárpát-medence országainak ökogazdálkodása, 2004-2009

Sor szám	Ország	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Változás 2004-2009.	
								ha	%
1.	Szerbia	542	n. a.	740	830	4 494	8 661	8 119	1498,0
2.	Horvátország	2 853	3 124	6 145	7 561	10 010	14 194	11 341	397,5
3.	Szlovákia	53 801	90 206	120 417	117 906	140 755	145 490	91 689	170,4
4.	Románia	73 800	92 770	107 578	131 401	140 132	168 288	94 488	128,0
5.	Ausztria	344 916	479 216	477 472	481 636	491 825	518 757	173 841	50,4
6.	Szlovénia	23 032	23 499	26 831	29 322	29 838	29 388	6 806	29,5
7.	Ukrajna	240 000	241 980	242 034	249 872	269 984	270 193	30 193	12,6
8.	Magyarország	133 009	128 576	122 766	122 270	122 817	145 942	12 933	9,7
Összesen:		**871 953**	**1059371**	**1103983**	**1140798**	**1209855**	**1300913**	**428 960**	**49,2**

Amíg a Kárpát-medence országainak növekedése 5 év alatt közel 50% volt, addig Magyarországé csak alig 10. (2010. év végére pedig már -1,7%-os csökkenéssel áll a sor végén.)

Ellenőrzések

Az ökogazdálkodás egyes országokban egyre inkább eltávolodik a biokultúra alapértékeitől, szellemiségétől és egyre inkább a haszonelvűség, a profit dominál. Ez magával hozza a biobotrányokat. Olasz bioélelmiszerbotrány, Magyarországon a hortobágyi botrány stb.

Az ökológiai gazdálkodás megítélésének az alapja az ellenőrzés. Ha van hitele az ellenőrzésnek, a vásárlók, fogyasztók bíznak a bioélelmiszerben. Ezért igen nagy az ellenőrző szervezetek felelőssége. És azon kormányszervek felelőssége is, amelyeknek feladata őrködni az ellenőrző szervezetek szabályos működése felett.

Nincs rosszabb üzenet a társadalom felé a biogazdálkodás ellenőrzésének hitelességéről, mint az ország egyik legismertebb biogazdálkodójának nyilatkozata a gazdasága ellenőrzéséről: „Volt olyan ellenőr, aki meglátta, mennyi minden van itt, elment tízórait venni, és csak fél év múlva láttam újra.” (Föld 2007. március 7. p. 65.)

Az ellenőrök (vagy a gazdák) ilyen hozzáállása aláássa az ellenőrző szervezet hitelességébe vetett hitet, és ez anyagi következményekkel is jár. Pedig az ellenőrzés jó üzlet. Pl. Romániában 15, Szerbiában 16 ellenőrző szervezet tevékenykedik.

Magyarországon 2000-ben 762 gazdálkodót, 53 649 hektár területet ellenőriztek. Az ellenőrzés bevétele 70 millió Ft volt. Ez átlagban gazdaságonként mintegy 92 ezer forint ellenőrzési díjat jelentett. Hektárra vetítve 1300 Ft/ha kiadást jelentett. (Természetesen a területtől, növényi kultúrától, gazdaságtól függően jelentős áreltérések voltak.)

2010-ben 2 062 gazdaságot, 130 717 hektárt ellenőriztek. Az ellenőrző szervezetek bevétele – a növénykultúrák, állatfajok stb. ellenőrzési díjai és a területek, állatszámok stb. alapján – kb. 350 millió forint volt. Ez gazdaságonként átlag kb. 120 000, hektáronként 1 900 Ft-os ellenőrzési díjat jelentett.

Tíz év alatt az ökoterület 2,4-szeresére, a gazdaságok száma 2,7-szeresére, az ellenőrzés árbevétele kb. 3,5-szörösére nőtt.

Helyzetelemzés

A magyar ökológiai gazdálkodás, a biokultúra mozgalom hosszú ideje válságban van. A válsággal tisztában vannak az érintettek, a civil (bio, öko) szervezetek, az ellenőrző szervezetek, a gazdálkodók, a bioélelmiszer termelésben, fogyasztásban érintettek, de az ökológiai gazdálkodást felügyelő szervezetek is. Az érintettek nem akarták vagy nem tudták megszüntetni a válságot. Az nem megoldás, hogy időnként bedobjuk a 300 ezer hektár bűvös számot, melyet mint délibábot kergetünk. Mert a válság nem csak területi, annál inkább erkölcsi, gazdasági, hatalmi ambíciókból adódik, és az összefogás hiányából.

Hazánkban végre őszintén számot kellene vetni az ökogazdálkodás helyzetével, feltárni a fejlődést gátló okokat, csatlakozni az EU bio-boomjához.

Reméljük, azzal, hogy az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet felvállalta, hogy egy asztalhoz ülteti az érintetteket, elindulhat egy konstruktív párbeszéd, egy demokratikus egyeztetés és a megtisztulási folyamat. Köszönet ezért az ÖMKi vezetőjének, dr. Drexler Dórának. Amennyiben a civil szervezetek, a gazdálkodók, az ellenőrző szervezetek nem tudták és tudják megtalálni a hazai ökogazdálkodás fejlődése megtorpanásának az okát, akkor az agrárkormányzatnak kellene lépnie.

Megoldási javaslatok a kitöréshez

Remélhetőleg a konferencia előadói megfogalmazzák saját szemszögükből a válság kezelésének útjait, a kitörési pontokat. Ezeket összesítve, kiértékelve megkezdődhet a közös munka a magyar biokultúra, ökogazdálkodás megmentéséért. Ehhez mindenkinek vállalnia kell a következményeket, a személyes felelősséget.

A megoldáshoz szükség van

- egy erős, az egész Kárpát-medencére kiterjedő biokultúra mozgalom újjászervezésére, megerősítésére, támogatására, öko- (bio-) szervezetek összefogására,
- a biomozgalomban az ellenőrzés, a tájékoztatás területén, az érdekvédelem és érdekérvényesítés területén az ellenséges, kirekesztő, lejáratő, a kizárólagosságra törekvő tevékenység megszüntetésére,
- becsületes, korrekt versenyszellem kialakítására az ellenőrző szervezetek között, a hatóságok részéről az esélyegyenlőség biztosítására, az etikai kódex újra érvénybe helyezésére,
- a bioélelmiszerekbe, az ellenőrzésbe vetett fogyasztói hit visszaállítására,
- a Biokultúra Szövetség és a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. közötti kapcsolat törvényes és etikai szempontok szerinti szabályozására, az összeférhetetlenségek megszüntetésére,
- az ellenőrző szervezetek állami ellenőrzésének megszigorítására, szükség esetén az ellenőrzések állami kézbe történő vételére,
- öko (bio) szakmai kiadványok, könyvek, folyóiratok, gazdálkodást segítő kiadványok publikálására, filmek, CD-k, DVD-k, honlapok készítésének, fenntartásának támogatására,
- ökológiai akcióprogram kidolgozására, ezen belül pl. intézkedésekre az ökológiai talajjavítás elterjesztésére, melyhez hazai talajjavító anyagok (riolittufa, zeolit, alginit, talajoltó baktériumok stb.) használata javasolt.
- a megújulás iránt elkötelezett, szakmailag jól felkészült, a biokultúra értékeit, az ökogazdálkodást, ellenőrzést hitelesen képviselő fiatalok bevonására.

Az ökológiai gazdálkodás kutatás-fejlesztése a Budapesti Corvinus Egyetem Ökológiai és Fenntartható Gazdálkodási Rendszerek Tanszékén

Dr. Radics László, Varga Réka Dóra
Corvinus Egyetem Ökológiai és Fenntartható Gazdálkodási Rendszerek Tanszék
Budapest, 1118 Villányi út 29-43.
laszlo.radics@uni-corvinus.hu

Tanszékünk fennállása évtizedekre nyúlik vissza, jelenlegi nevét az 1990-es évek óta viseli. Munkánk során legfontosabb feladatunknak tekintjük a régebbi nevén Kertészeti Egyetem, ma Budapesti Corvinus Egyetem hallgatóinak környezettudatos gazdálkodásra való késztetését. Ezt a tanszékhez tartozó mintegy 17 hektár területű ökológiai körülmények között művelt tangazdasági ágazatában is tudatosan végezzük, mindemellett számos hazai és nemzetközi kutató-projektben veszünk részt, emellett kiemelt ügyünknek tekintjük az ökológiai gazdálkodás e-learninges oktatását is.

A tanszéken jelenleg futó legfontosabb kutatási témák: magyar baromfi genetikai alapok felhasználása piacképes, hungarikum termékek előállítására, egységes minőségbiztosítási rendszer kialakítása; környezetbarát készítmények felhasználásának lehetőségei az ökológiai rendszerű paradicsomtermesztésben; zöldségtermesztés vegyeskert rendszerben; öko állattartási technológiák és adaptációk; E-learning és M-learning tananyag és technológiai fejlesztés; talajtakarás lehetőségei zöldségkultúrákban; ökológiai vetőmag kezelésének lehetőségei; mechanikai gyomszabályozás eszközei sárgarépa kultúrában.

A tanszék dolgozói számos nemzetközi pályázatban vesznek részt évtizedek óta, ezek közül a legfontosabbak a következőek:

1998-2003: TéT projekt (D 37/98) *Klímaváltozás gyomflórára gyakorolt lehetséges kihatásainak összehasonlító vizsgálata különböző éghajlati adottságokkal rendelkező művelési zónákban, különös tekintettel a művelési módokban rejlő különbségekre*.

2003-2005: EU, LdV projekt, *Further development of post secondary education program in ecological farming in EU dimension* – COMPASS, 4 partner ország részvételével.

2004-2006: EU, FP6 projekt, *Opening channels of communication and research in the EU and newly accession (EU Candidate) countries about Ecological farming* – CHANNEL, 12 résztvevő partnerországgal.

2005-2007: EU, LdV projekt, *Development of central data bank on european level for the education of ecological farming advisers* – ECOLOGICA, 7 résztvevő partnerországgal.

2007-2001: EU eContentplus projekt, Organic.Edunet: *A multilingual federation of learning repositories with quality content for the awareness and education of european youth about organic agriculture and agroecology*.

2009-2011 közötti időszakban részt vettünk a CerOrganic "*Certify-Organic: Quality-Certified Training of Farmers on Organic Agriculture*" c. pályázatban, amely egy „LdV Transfer of Innovation" típusú project. A pályázat célja az on-line rendszerű oktatás és a minősített oktatási anyagok fejlesztése és tematikus rendszerezése volt az ökológiai gazdálkodás témakörében.

2009-2011 közötti időszakban részt vettünk a LOVEt LdV partnerség projektben, melynek célja egy platform létrehozása volt a tudomány és a gyakorlat közötti kommunikáció kialakítása céljából az öko élelmiszer rendszerben.

2010-2012 közötti pályázatunk, a GreenFood, a Leonardo da Vinci Multilaterális Program keretében, az Európai Bizottság finanszírozásával megvalósuló két éves pályázat, melynek célja olyan elektronikus oktatási anyagok fejlesztése és adaptációja, amely az ökológiai gazdálkodókat segíti a gyümölcs-, zöldség- és olajnövények termesztésében.

2009-2011 közötti időszakban a 2009-1-SK1-LEO05-00792 számú projektet valósítottuk meg a tanszéken, melynek elnevezése *„A mobil IKT technológiák fejlődésének felhasználása a felnőttoktatásban, az interaktív tanulás elősegítésére az ökológiai gazdálkodás területén*“ célja, hogy www.greenplantprotection.eu címmel létrehozzon egy olyan honlapot, amely lehetővé teszi az érdeklődők számára, hogy útközben, mobil és egyéb informatikai eszközök segítségével (PDA, mobil telefon, laptop) tanuljanak, művelődjenek. A projekt hozzájárul a szakmai továbbképzés minőségének megalapozásához és az élethosszig tartó tanulás elősegítéséhez. A módszer elősegíti az informális tanulást, és az egyetemek illetve cégek (gazdálkodók) közötti együttműködést.

A 2011 őszén kezdődő és 2014-ig tartó *„Advancing training and teaching of organic agriculture in South-East Europe*” pályázatunk a svájci FiBL (Forschungsinstitut für Biologischen Landbau) intézet által koordinált délkelet-európai országokat, Albániát, Bosznia-Hercegovinát, Koszovót, valamint Magyarországot tömörítő projekt. Ennek során a több év munkájával létrehozott E-learninges tudásanyag (ECOLOGICA) továbbfejlesztése, valamint a partnerországokban történő megismertetése, elterjesztése és gyakorlati alkalmazásának széles körű bevezetése a cél.

A 2011-2014 közötti időszakban a tanszék egyik munkatársa a közép-magyarországi régió paradicsom tájfajtáival folytat kísérleteket az egyetem Soroksári Tangazdaságában, tanúsított öko területen. A kutatás célja a magyar génbankokban fellelhető, a közép-magyarországi régió adottságainak legjobban megfelelő, elsősorban a régióból származó 25 magyar paradicsom tájfajta közül az ökológiai termesztési körülményeknek leginkább megfelelő tájfajták kiválasztása komplex szempontrendszer alapján. A vizsgálat részcélja megvizsgálni a Nemzeti Agrár-környezetgazdálkodási Program (AKG) által termesztésre javasolt 13 paradicsom tájfajta termeszthetőségének lehetőségét ökológiai gazdálkodási rendszerben. A kiválasztott 25 tájfajta már tartalmazza ezeket a fajtákat is.

Tanszékünk a 2010-2012 időszakban részt vesz továbbá a Társadalmi Megújulás Operatív Programban is: a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005, “*Fenntartható fejlődés – élhető régió – élhető települési táj*” program támogatásával valósul meg ez a kutatási fejlesztési projekt a Budapesti Corvinus Egyetemen. Ebben azt tűztük ki célul, hogy felmérjük a közép-magyarországi régióban található ökológiai gazdálkodást folytató növénytermesztési és/vagy állattenyésztési gazdaságokat, illetve ökotermékek feldolgozásával vagy kereskedelmével foglalkozó vállalkozásokat. A következőkben ennek a kutatásnak egy részét ismertetjük, ami a kutatásokra-fejlesztésekre vonatkozott. A másik cél a tanszék kísérleti telepének átalakítása volt.

A kísérleti üzem fejlesztése során az volt a célunk, hogy egy mintagazdaságot alakítsunk ki a területen, amivel jól lehet modellezni a régióban fejlődő ökológiai gazdaságok helyzetét, emellett irányt is tud mutatni az itteni gazdáknak. Az átalakítás során az öntözőrendszert fejlesztettük, és megrendeztük az Első Soroksári Bionapot, amit több mint 600 látogató vett részt. A Soroksári Önkormányzat is maximálisan támogatta a rendezvényt. A továbbiakban is szeretnénk ezt az eseményt megrendezni.

A kutatás során a kérdőívek kidolgozásakor alapul vettünk a korábbi projektjeink során használt indikátorokat, továbbá olyan mérhető információkat, melyeket más kutatások korábban sikeresen

használtak. Ezek közül több olyan is volt, amely nem volt alkalmas a hazai viszonyok között való használatra, így ezeket úgy alakítottuk át, hogy a magyarországi körülmények is jól modellezhetők legyenek velük. Az elkészült indikátorcsoportokat vitára bocsátottuk a tanszéken belül, illetve több szakember véleményét is kikértük a kérdésben.

A Biokontroll Hungária Ellenőrző és Tanúsító Nonprofit Kft. által nyilvánosságra hozott Nyilvános Termelői Lista alapján kerestünk meg termelőket, kereskedőket, feldolgozókat. Így a Régióban található 142 résztvevőből 95-öt már megkerestünk, akik közül 49 volt hajlandó válaszolni a kérdéseinkre. Ebből 29 termelő, 13 kereskedő és 7 feldolgozási tevékenységet végző résztvevő volt.

Mivel a korábbi tapasztalatok azt mutatták, hogy a gazdákkal való kommunikációban, adatgyűjtésben az e-mailes megkeresés kevés és nem megfelelő eredményt hoz, ezért fontosnak tartottuk a gazdákkal való személyes találkozást. Az előzetes adatok alapján azt találtuk, hogy ha valaki hajlandóságot mutatott arra, hogy felmérjük a gazdaságát, akkor nagyon szívesen látott minket és minden kérdésre szívesen és részletesen válaszolt, segített a gazdasága feltérképezésében.

A gazdákat személyesen kerestük föl egy előre egyeztetett időpontban. A beszélgetések általában 2-3 órán keresztül tartanak, ami alatt a kérdőívek kitöltése mellett lehetőség adódik a gazdaság szemrevételezésére is.

A termelők esetén hat olyan tényezőt találtunk, ami a többségük szerint akadályozza őket a fejlesztésekben. A gazdák több mint fele számára a tőkehiány a legfontosabb korlátozó tényező. Több mint a gazdák harmadánál a nagykereskedők alacsony hajlandósága a termékeik értékesítésére, a biotermékek alacsony ismertsége, illetve egyéb kifogásaik voltak a fejlesztésüket leginkább korlátozó tényezők. Bár a biotermékek és a tudatos vásárlás, a környezetünkre való nagyobb odafigyelés egyre nagyobb hangsúlyt kap mindennapi életünkben, mégis gyakran találkozunk a teljes tudatlansággal, illetve hiányos információkkal a vásárlók között. Még agrárszakemberek között is hallani olyat, hogy a nem gondozott gyümölcsös a biogyümölcsös, vagy az elhanyagolt szőlőültetvényről lekerülő szőlőből készül a biobor. Ezekkel a tévhitekkel a biogazdáknak minden nap meg kell küzdenie. Nagyon fontos lenne, hogy a vásárlók a felhasználók tisztában legyenek azzal, hogy mit vesznek meg a boltokban, milyen (környezeti) áron kerül az asztalra a gyümölcs, a zöldség, a vacsora. Széleskörű és korrekt tájékoztatásra lenne szükség, hogy a biotermékek ismertsége megfelelő szintet érjen el a társadalomban.

A gazdák mintegy egynegyedénél jelent meg korlátozó tényezőként a magas nyersanyagárak illetve a magas feldolgozási költségek jelentette többletkiadás. A kereskedők esetén a legfontosabb korlátozó tényezőt a magas nyersanyagárak jelentik, emellett a megvásárolható anyagok mennyisége és az egyéb kategóriájú korlátozó tényezők korlátozzák a fejlődésüket. A feldolgozási tevékenységet végző cégeknél szintén egyéb okokra voltak a legfőbb korlátozó tényezők, emellett a magas nyersanyagárak, a biotermékek rövid eltarthatósági ideje, illetve a rendelkezésre álló alapanyagok korlátozott mennyisége jelentkezett, mint legfontosabb korlátozó tényező.

Az internet a legfontosabb információforrás a szektor minden csoportja számára (2. ábra). Emellett a tanácsadások jelentenek fontos információforrást a kereskedőknek és a termelőknek. Ez a termelők esetén általában másik termelőtől kapott tanácsot jelent, a kereskedők esetén inkább az ellenőrző szervezettől származó információt jelenti. A konferenciák jelentősége a termelőknél a legnagyobb, a kereskedőknél a legkisebb. Mindhárom csoport számára fontosak emellett a szakfolyóiratok, magazinok cikkei.

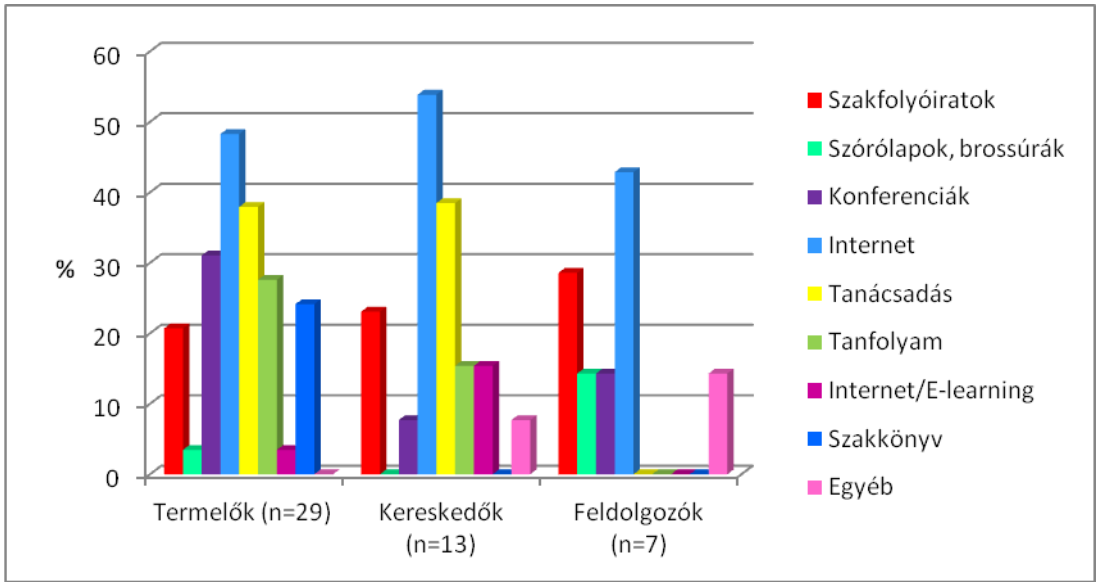

2. ábra: Elsődleges információ-szerzési csatornák a szektor különböző csoportjainál

A termelők számára a legfontosabb kutatási területek a termesztéstechnológiai kérdések és a fajtakísérletek (3. ábra). Ezen belül a tájfajták kutatása, terjesztése és népszerűsítése a legtöbb termelőnél megjelent. Emellett a fajtakísérleteknél fontos számukra, hogy biotikus és abiotikus stressznek ellenálló fajtákat használhassanak. Termesztéstechnológiai szinten a legfontosabb kérdések általában a gyomszabályozáshoz kapcsolódnak, ezen belül is a kevés kézimunkát igénylő, olcsó és hatékony megoldásokat keresik. Tápanyag-utánpótlási kutatásokat is fontosnak tartanának, amiben a különböző tápanyag-utánpótló és növény-kondicionáló készítmények hatékonyságát vizsgálnák. A feldolgozási kutatások is fontosak számukra, ahogy az a feldolgozó szektornál is megjelenik, szinte magától értetődően. Érdekes módon a kereskedelemre vonatkozó kutatások leginkább a feldolgozási tevékenységet végző cégeket érdeklik, de még a termelőket is jobban érdeklik, mint magukat a kereskedőket. A kereskedőknél a munkaszervezési és a márkahűségi kutatások lennének fontosak.

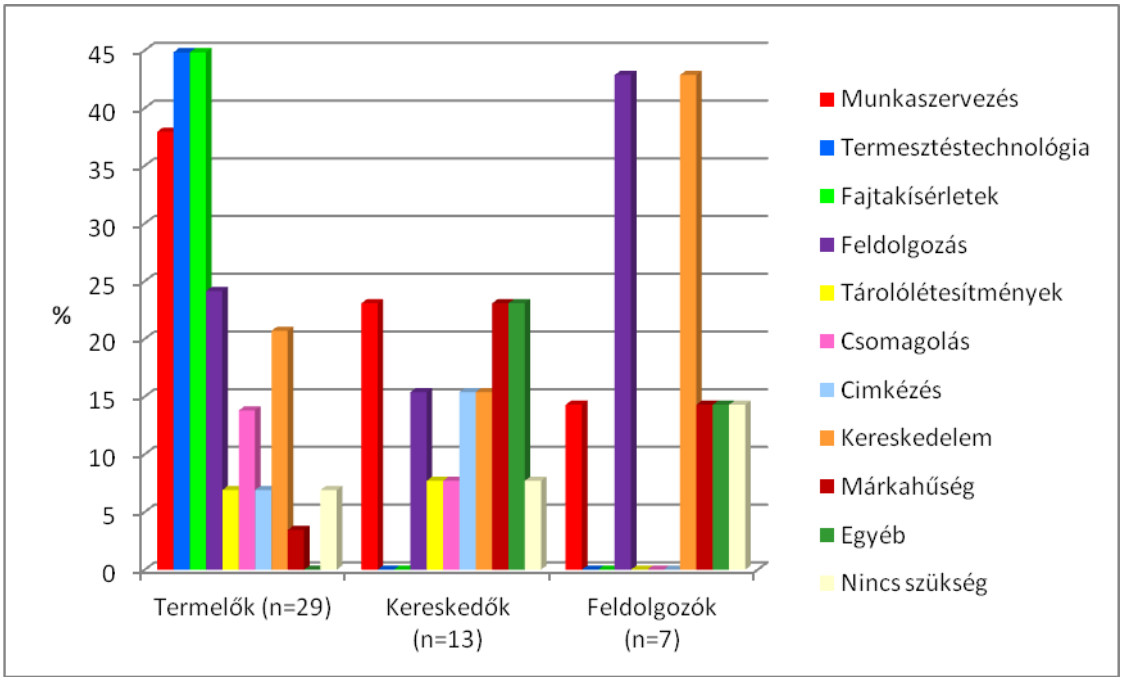

3. ábra: A szektor különböző csoportjai számára legfontosabbnak ítélt kutatási területek

Összefoglalás

Az ökológiai gazdálkodási szektor különböző csoportjai eltérő tevékenységet végeznek, aminek következtében mások a problémáik, más témák érdeklik őket, más kutatásokat tartanak fontosnak. Az ökológiai gazdálkodás kutatásakor figyelembe kell venni a szektor mindhárom csoportjának igényeit és ennek megfelelően kell a kutatási irányok fő irányvonalát megválasztani. Összefogásra, nagy kutatási projektekre van szükség, emellett kiemelten fontos a termelőkkel, kereskedőkkel és feldolgozókkal való folyamatos érdemi kommunikáció is.

Eredmények és fejlesztési lehetőségek a hazai ökológiai gazdálkodás területén a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. szemszögéből nézve

Dr. Roszík Péter
ügyvezető
Biokontroll Hungária Nonprofit Kft.

Írásos összefoglaló nem érkezett.

A hazai bioágazat fejlődését akadályozó és elősegítő tényezők a Hungária Öko Garancia Kft. szemszögéből

Kovács Dóra
Hungária Öko Garancia Kft.

Nagy örömmel üdvözöljük egyrészt az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet létrejöttét, másrészt e konferencia megszervezését! Az ÖMKi véleményünk szerint hatalmas űrt hivatott betölteni a hazai ökológiai gazdálkodás szakmai ismeretanyagának bővítésében és terjesztésében, amely a fejlődés elengedhetetlen feltétele. Régóta szükségét érezzük annak, hogy az ágazat minden érintett szereplőjével (jogalkotók, felügyeleti hatóság, ellenőrző, érdekképviseleti és mozgalmi szervezetek, ellenőrzött partnerek, kutatóintézetek) együtt gondolkodva derítsük fel a fejlődés megtorpanásának okait, és közösen határozzuk meg az elérendő célokat. Ehhez elengedhetetlen valamennyi szereplő őszinte elkötelezettsége.

Nagyon örülünk annak, hogy az IFOAM (*International Federation of Organic Agriculture Movements* – Az Ökológiai Mezőgazdasági Mozgalmak Nemzetközi Szövetsége) által rögzített, az emberiség fenntartható fejlődését szem előtt tartó alapelvek megjelentek a Nemzeti Vidékstratégiában és a Darányi Ignác Tervben. Több mint 20 éve oktatnak ökológiai gazdálkodást, vidékfejlesztést, környezetgazdálkodást a magyar felsőoktatási intézményekben, remélhetőleg az elmúlt 2 évtizedben diplomát szerzett agrár-felsőfokú végzettségű szakemberek értik, mit jelent a vidékfejlesztés, mi a terv intézkedéseinek célja.

Mindazok a problémák, amelyekről a Biokultúra Szövetség, a Védegylet, más társadalmi szervezetek és a jelenlegi kormányzat is beszél, nem csak Magyarországon fordulnak elő, hanem Európa és világ legtöbb országában is. A kisüzemekben gazdálkodók elöregednek, és abbahagyják a gazdálkodást. A birtokméret mindenhol nő (birtok-koncentráció). Társadalmilag nem hasznos, ha a nagyüzemek viszik el a támogatások nagy részét.

A nemzeti vidékstratégia célkitűzéseivel - a konvencionális gazdálkodók többségével ellentétben – természetesen mi is egyetértünk. Melyek ezek a célok?

1. Meg kell őrizni és gyarapítani kell a munkahelyeket.
2. Elengedhetetlen a vidéki népesség megtartása és a demográfiai egyensúly helyreállítása.
3. Szavatolni kell az élelmezési és az élelmiszer-biztonságot, meg kell szüntetni a kiszolgáltatottságunkat.
4. Növelni kell az agrár- és élelmiszer-gazdaság életképességét, javítani kell a piaci pozícióin.
5. Helyre kell állítani a növénytermesztés és az állattenyésztés egyensúlyát.
6. Meg kell védeni az ivóvízbázisainkat, a vízkészleteinket, a talajokat, a természetes élővilágot, a tájak épségét, továbbá növelni kell a környezetbiztonságot.
7. Elérendő cél a helyi erőforrásokra és rendszerekre is támaszkodó energiaellátás, az energiabiztonság, valamint az energiafüggőség csökkentése.
8. Maradéktalanul helyre kell állítani a város és a vidék kapcsolatát.

Meggyőződésünk tehát, hogy ebben a harcban nem Magyarország áll szemben a világgal, hanem a világ ezen értékrendet valló része áll szemben egy más érdekeket képviselő részével. A fenti problémák megoldása felé előrelépést jelenthetne a termelők önszerveződésének ösztönzése, melyet az állami támogatás mellett talán pozitív külföldi példák segítségével lehetne elérni!

Ugyanakkor szembe kell néznünk olyan problémákkal is, hogy a jelenlegi adózási rendszer inkább segíti az őstermelők adóelkerülését, valamint a támogatásokból való létfenntartást, nem a valós jövedelem kimutatására ösztönöz. Egyes becslések szerint a megtermelt zöldség-gyümölcs 40-50%-

áról nincs információ, hogyan értékesítik. Tény, hogy a nyomonkövetés nagyon sokat javult általában a mezőgazdaság és élelmiszeripar területén, de egyes területek átláthatóságán javítani kell. Aki az ökológiai ellenőrzési rendszerbe belép, annak a gazdálkodását évente (szakmailag, és a könyvvitelével összhangban) ellenőrizzük. Ezt nehezen vállalják a gazdálkodók, ha egyébként – konvencionális gazdálkodóként - nincsenek ilyen szintű transzparenciához hozzászokva.

Anyacégünkön keresztül konvencionális élelmiszerek ellenőrzésében is részt veszünk (pl. GlobalGAP /Global Good Agricultural Practice/, tojáseredet). Ausztriában a konvencionális zöldség-gyümölcstermelők jelentős része AMAGAP /Agrarmarkt Austria GAP/ tanúsítási rendszerben van, ez a feltétele annak, hogy bármely osztrák élelmiszerláncba beszállítson. Mindez azt jelenti, hogy nemcsak a megtermelt áru mennyisége ismert, de a gazdálkodó bevétele is, így válik a gazdálkodó a társadalom aktív adófizetőjévé, és összességében csökken a szürke/feketegazdaság mértéke.

Szeretném felhívni még egy tényezőre a figyelmet. A bevásárlási és főzési szokások az utóbbi évtizedekben jelentősen megváltoztak. Ezért is fontos, hogy az önellátó gazdaságok és a termelői piacok kialakításán túl felkészítsük a gazdálkodókat arra, hogy a városi boltokba, láncokba is képesek legyenek előkészített, csomagolt termékeket, esetleg félkész vagy készételeket („convenient food") beszállítani.

A bioágazat szereplői leginkább az állami támogatások, illetve egy átgondolt állami akcióterv és marketing-koncepció hiányát teszik felelőssé az ágazat jelenlegi helyzetéért, mely kétségkívül az egyik legfontosabb, a biogazdálkodás fejlődését befolyásoló tényezők közül. Véleményünk szerint azonban a „Segíts magadon és az Isten is megsegít" elvvel analógiában a hazai bioágazat problémáinak eredője is a hatékony és egységes érdekképviselet hiányában keresendő. Az „ellenérdekelt lobbi" (konvencionális gazdálkodók, GMO-pártiak, vegyipar, stb.) a világ más országaiban is erős, a biogazdák sok helyen mégis nagyobb társadalmi elismerést és állami támogatást tudtak kivívni tevékenységükkel. A 90-es évek elején a magyar biomozgalom is kétségtelenül jó irányba indult el a fejlődés útján (ellenőrzési rendszer felépítése, alapvető ismeretek átadása, az ökológiai gazdálkodás szakmai-társadalmi elfogadásának megteremtése), melynek köszönhetően dinamikusan növekedett a partnerek száma és az ellenőrzött területek nagysága, és a szomszédos országokkal összehasonlítva is sokáig élen jártunk ezen a területen. A 90-es évek végén azonban - a bio iránt elkötelezett valamennyi szereplő integrációja helyett - meglátásunk szerint egy monopolizáló törekvés és diszkriminatív politika kezdte jellemezni a mozgalom vezetését, amely azóta is meghatározza azt, és nehezíti mind cégünk, mind az általunk ellenőrzött gazdálkodók, mind pedig a más forrásból fakadó bio-kezdeményezések térnyerését. Kézzelfogható példa erre, hogy a Biokultúra Szövetség budapesti piacain és rendezvényein való részvétel feltétele nem a Biokultúra tagság, hanem a Biokontroll Hungária tanúsítása. A monopolizáló-diszkriminatív politika a Biokontroll Hungária és a Biokultúra Szövetség túlzott összefonódásából fakad, amely mind személyi szinten, mind a feladatmegosztás szintjén megnyilvánul, és amely véleményünk szerint megkérdőjelezi egyrészt az ellenőrző szervezet független és objektív működését, másrészről a Biokultúra Szövetség nyilvánosan deklarált céljainak (a biotermelés eszméjének és a biotermékek fogyasztásának minél szélesebb körben történő terjesztése, a biotermelők általános érdekképviselete) őszinteségét.

A kirekesztés és a több szempontból rendkívül káros monopolhelyzetért folyó harc helyett előremutatóbbnak tartanánk energiát fektetni a közösségi értékesítés, közös piaci fellépés infrastruktúrájának kiépítésébe, amely számos más országban valóban helyzetbe hozta a biogazdákat, és mérföldkövet jelentett a kereslet és a kínálat összehangolásában, lehetővé téve a kereskedelmi láncokba történő betörést is. Munkánk során nap mint nap látjuk továbbá, hogy mekkora szükség mutatkozik egy olyan kiterjedt és megbízható szaktanácsadói hálózat vagy szakmai szervezet létrehozására, amely valódi szakmai segítséget tud nyújtani a gazdáknak az átállásban. Mivel jelenleg egyrészt nem jutnak el felhasználható formában az ellenőrzött partnerekhez, vagy az átállást fontolgató érdeklődőkhöz az egyetemek és kutatóintézetek eredményei. Másrészt a tagállami

szabályozást igénylő kérdésekben a hatósággal történő egyeztetésekkor is nagy szükség lenne a szakma álláspontjának hatékony képviseletére. Ezekben a kérdésekben nagyon számítunk a jövőben az ÖMKi eredményeire. Fontosnak tartjuk azonban megjegyezni, hogy egy egészségesen fejlődő, a kihívásokra megfelelően reagáló, demokratikus biomozgalomnak már most képesnek kellene lennie erre, hiszen tagjainak elemi érdekeiről van szó!

A monopolhelyzet káros következménye abban az árpolitikában is megmutatkozik, amely az osztrák tarifáknál is magasabb ellenőrzési díjakat eredményezett. Cégünk magyar alapító tagjai, és később én is, mind a Biokontroll Hungária munkatársai voltunk, és azért jöttünk el, hogy egy valóban minden kereskedelmi, politikai és egyéb érdekektől független, transzparens és kizárólag szakmai alapon működő ellenőrző szervezetet építsünk fel. Ez a fenti okok miatt nem volt könnyű, de mára sikerült stabilizálni a helyzetünket, és bár az ellenőrzött partnerek illetve az összterület tekintetében csak 5-10% körül van a piaci részesedésünk, az árutermelő gabonaterületek esetében ez 20-25%! A határ menti területeken számos osztrák gazdálkodót is ellenőrzünk, akiknek a gazdálkodási gyakorlatán egyértelműen látszik a jól felépített, az ökológiai gazdálkodásban elért kutatási eredményeket felhasználó szaktanácsadói rendszer hatása (gyomok elleni védekezés stratégia kialakítása, pillangósok használata, köztesvetések, alternatív növények használata). Bár sokan külföldi anyacégünk (Austria Bio Garantie) miatt rossz szemmel néznek ránk, el kell, hogy mondjuk, hogy a bioellenőrzés – méltányos ellenőrzési díjak mellett – jellemzően nem óriási profitokkal kecsegtető üzletág. Sokkal fontosabb szempont a kiáramló termékek megbízhatósága, és a szolgáltatások körének szélesítése, együttes kínálata. Anyacégünk komoly szakmai hátteret biztosít számunkra, ellenőrzési és tanúsítási rendszerünket (beleértve az eltérések megítélését és az inputok – tápanyag-utánpótlásra és növényvédelemre használt készítmények stb. – elbírálását is) az európai gyakorlattal harmóniában alakítjuk, folyamatosan fejlesztjük, és szakmai tapasztalatainkkal igyekszünk a magyar hatóság munkáját is maximálisan segíteni. Ausztriában jelenleg kb. 22.000 ellenőrzött bioüzem és -vállalkozás működik, és kb. 435.000 ha-ra tehető az ellenőrzött terület nagysága, amely a mezőgazdaságilag művelt terület közel 20%-át teszi ki. Ez önmagában jól példázza, milyen potenciálokat rejt magában ez a terület, ha az egyes szereplők valódi feladataikat komolyan véve együtt tudnak működni az ágazat fejlődése érdekében, nem beszélve egy olyan kedvező mezőgazdasági adottságokkal rendelkező országról, mint Magyarország!

A jelenlegi helyzet egy különleges problémája a Biokontroll Hungária (a Biokultúra Szövetség) és cégünk között fennálló konfliktus. Látni kell, hogy az is riasztóan hat az átállást fontolgató üzemekre, és nem használ az ellenőrzési rendszer hitelességének, ha az ellenőrző szervezet vezetője politikai szerepet vállal, árpolitikája nem transzparens és egységes, és indokolatlanul megnehezíti, adott esetben ellehetetleníti az ellenőrzőszervezet-váltást.

A fejlődés lehetőségét leginkább abban látjuk, ha az ágazat valamennyi szereplője maximális hozzáértéssel és gondossággal igyekszik ellátni saját vállalt feladatát, és lehetőségeihez mérten maximálisan segíteni a többi szereplő munkáját. Gondolok itt egy egységes érdekképviselet létrehozásán túl többek között az ellenőrző szervezetek közötti megfelelő kommunikációra az ellenőrzési rendszer hatékony működése érdekében, valamint a hatósággal történő közös szakmai egyeztetések lehetőségének megteremtésére, és valamennyi érintett szervezet közti információ-áramlás megteremtésére!